

С. П. ДЕРЕВ'ЯНКО

ПСИХОЛОГІЯ ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ

*Навчально-методичні рекомендації
до курсу «Психологія дитячої творчості»
для студентів вищих навчальних закладів
спеціальності «Дошкільна освіта»*

Чернівці
2020

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
ФАКУЛЬТЕТ

*Кафедра загальної, вікової та соціальної психології
імені М. А. Скока*

С. П. ДЕРЕВ'ЯНКО

ПСИХОЛОГІЯ ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ

*Навчально-методичні рекомендації
до курсу «Психологія дитячої творчості»
для студентів вищих навчальних закладів
спеціальності «Дошкільна освіта»*

**Чернігів
2020**

УДК 159.922.7(072)

Д 36

Рецензенти:

Андрєєва І. М. – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри технології і методики викладання Полоцького державного університету (Республіка Білорусь).

Дроздова М. А. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри екологічної психології та соціології Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Дерев'янку С. П.

Д 36 Психологія дитячої творчості : Навчально-методичні рекомендації. Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2020. 76 с.

УДК 159.922.7(072)

Навчально-методичні рекомендації містять огляд психологічних аспектів творчості дітей дошкільного віку. Розглядаються основні різновиди дитячої творчості, їх особливості.

Для студентів вищих навчальних закладів спеціальностей «Дошкільна освіта», «Соціальна робота», «Психологія».

*Видання рекомендовано до друку вченою радою
Психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(протокол № 2 від 29.09.2020 р.)*

© С. П. Дерев'янку, 2020

З М І С Т

ВСТУП.....	4
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН	6
ЗМІСТ ПРОГРАМИ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ	
Змістовний модуль 1. «Психологічна характеристика творчості»	7
Змістовний модуль 2. «Діагностика творчих проявів та розвиток творчого потенціалу дитини»	14
Змістовний модуль 3. «Психологічна характеристика різних видів дитячої творчості»	22
ЗМІСТ ПРОГРАМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	28
ЗАВДАННЯ ДО ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	38
ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ	45
ГЛОСАРІЙ	52
ЛІТЕРАТУРА	54
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Потреба у творчості є однією з найважливіших мотиваційних прагнень сучасної людини, оскільки життя в новому інформаційному вимірі все більше вимагає відмови від шаблонності, розвитку креативності та індивідуальності у вирішенні проблем будь-якого гатунку. Найбільш важливе значення для формування означених якостей має такий віковий період як дошкільне дитинство – науково доведено, що саме цей період є сенситивним для розвитку творчих здібностей. Останнє вимагає пильної уваги до підготовки майбутніх вихователів та дитячих практичних психологів, яким необхідно створити максимально сприятливі умови для виховання творчої особистості з урахуванням вікових, індивідуальних можливостей кожної дитини.

Змістовно навчально-методичні рекомендації ґрунтуються на спецкурсі «Психологія дитячої творчості», який викладається для студентів бакалаврату спеціальності «Дошкільна освіта».

Особливістю спецкурсу «Психологія дитячої творчості» є інтегративний підхід до підбору матеріалу, який представлений фундаментальними дослідженнями у царині дитячої психології, психології творчості, креатології.

Метою спецкурсу є формування у студентів адекватного уявлення про предмет і завдання психології дитячої творчості, можливостей практичного застосування у практичній діяльності психологічних знань про методи оцінки та розвитку творчих здібностей дитини.

Загальні компетентності

1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
2. Здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.
3. Здатність бути критичним і самокритичним.
4. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
5. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Спеціальні компетентності

1. Знання психофізіологічних особливостей дитячого віку як передумови творчості; факторів, які сприяють творчості та креативності дитини.

2. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій у ході емпіричного дослідження творчого потенціалу дитини.

3. Уміння організовувати та проводити консультативну і психокорекційну роботу з обдарованими дітьми відповідно до запиту їх батьків та вихователів.

4. Здатність усвідомлювати межі своєї компетентності та дотримуватися норм професійної етики при роботі з дітьми, їх батьками та вихователями.

5. Навички міжособистісного спілкування при діагностичній, психопрофілактичній та психокорекційній роботі з дітьми, їх батьками.

Програмні результати навчання

1. Визначати, аналізувати термінологічний апарат психології дитячої творчості.

2. Демонструвати розуміння особливостей розвитку дитячої творчості.

3. Ілюструвати прикладами закономірності та особливості розвитку дитячої творчості у різні вікові періоди (2-5 / 6-8 років).

4. Самостійно обирати та застосовувати в практичній виховній діяльності валідні і надійні методи дослідження творчих проявів дитини.

5. Складати та реалізувати програму психокорекційних та розвивальних заходів при роботі з дітьми щодо активізації їх творчого потенціалу.

Викладання спецкурсу базується на теоретичному (лекційному) і практичному (семінари) матеріалі. Лекції розподілені на три змістові модулі: «Психологічна характеристика творчості», «Діагностика творчих проявів та розвиток творчого потенціалу дитини», «Психологічна характеристика різних видів дитячої творчості». Семінарські заняття спрямовані на закріплення знань (теми «Творчість та креативність», «Діагностика творчих проявів особистості», «Методики вивчення дитячої творчості», «Природній розвиток творчого потенціалу», «Цілеспрямований розвиток креативності», «Психологія дитячої художньої та музичної творчості», «Арт-терапія як засіб стимулювання дитячої творчості») та супроводжуються написанням навчальних тестів, виконанням практичних завдань. По закінченню спецкурсу проводиться залік.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Тема	Годин			
	Заг.	Лек.	Сем.	СРС
Модуль № 1				
Психологічна характеристика творчості				
Тема 1. Вступ до психології дитячої творчості	10	2	-	8
Тема 2. Творчість та її прояви у дитячому віці	10	2	-	8
Тема 3. Творчість та креативність	10	-	2	8
<i>Всього по 1-му модулю</i>	30	4	2	24
Модуль № 2				
Діагностика творчих проявів та розвиток творчого потенціалу дитини				
Тема 4. Діагностика творчих проявів особистості	4	-	2	2
Тема 5. Методики вивчення дитячої творчості	6	-	4	2
Тема 6. Природний розвиток творчого потенціалу	6	2	2	2
Тема 7. Цілеспрямований розвиток креативності	5	-	2	3
Тема 8. Феномен дитячої обдарованості	5	2	-	3
Тема 9. Психологія творчості вихователя	4	2	-	2
<i>Всього по 2-му модулю</i>	30	6	10	14
Модуль № 3				
Психологічна характеристика різних видів дитячої творчості				
Тема 10. Психологія дитячої художньої та музичної творчості	10	2	2	6
Тема 11. Психологія дитячої словесної та ігрової творчості	10	2	-	8
Тема 12. Арт-терапія як засіб стимулювання дитячої творчості	10	-	2	8
<i>Всього по 3-му модулю</i>	30	4	4	22
ВСЬОГО	90	14	16	60

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТВОРЧОСТІ

ТЕМА 1. *Вступ до психології дитячої творчості*

■ Основні питання теми

1. Понятійно-категоріальний апарат психології дитячої творчості.
2. Психологічна характеристика творчого процесу.
3. Психологія творчої особистості.

■➔ Ключові положення теми

1. Понятійно-категоріальний апарат психології дитячої творчості.

Основні поняття (категоріальний апарат) психології дитячої творчості. Феномени творчості та креативності. Основні методологічні підходи до визначення творчості та креативності. Основні теорії творчості. Генетична психологія творчості. Різновиди творчості та креативності. Фактори стимуляції творчості.

Основні поняття психології творчості: творчість, креативність, креатив, евристика, творче мислення, креативна грамотність, творча особистість, творча мотивація, моральна творчість, життєтворчість, креатологія.

Основні поняття психології дитячої творчості: феномен «дитячої творчості», реалістична уява (О. Дьяченко), творча дитина (М. Поддьяков), сенсорний досвід (О. Біла), дитяче експериментування (М. Поддьяков), комбінаторне експериментування дитини (М. Поддьяков).

Основні характеристики дитячої творчості (за Дж. Гілфордом, Е. Торренсом): оригінальність, семантична гнучкість, образна адаптивна гнучкість, стихійна гнучкість.

Основні аспекти вивчення творчості (за А. Іванченко): 1) уява, символізація та метафоризація (Ф. Баррон, Р. Стернберг); 2) отримані людиною знання і її емоційний стан (Дж. Гілфорд); 3) здатність до рефлексії та цілеспрямованість дій (Е. Торранс); 4) компонент несвідомого в акті інсайту (П. Ленглі); 5) чотири етапи творчого процесу – підготовка, інкубація, осяяння (інсайт), розробка (Е. Де Боно, А. Осборн); 6) спроможність до нестереотипізованих асоціацій (С. Мідник); 7) зовнішні стимули й навколишнє середовище (Т. Любарт, Р. Стернберг); 8) чотири аспекти для аналізу: творча особистість, процес творчості, кінцевий продукт, творче середовище (М. Родес); 9) спосіб/шлях саморозвитку на когнітивному, вольовому, моральному і поведінковому рівні (А. Адлер, П. Вайнцвайг, А. Маслоу, Р. Мей, К. Негус, Г. Оллпорт, М. Пікерінг, К. Роджерс); 10) внутрішня сила, духовно-моральна енергія, акт творення самого себе як особистості, «колективне несвідоме» (З. Фрейд, К. Юнг); 11) як обдарованість (в IQ), як пізнавально-інтелектуальна діяльність (швидкість, гнучкість, оригінальність, розробленість проблеми) (Ф. Гальтон, Л. Терстоун); 12) як здібність інтелекту (Д. Богоявленська, В. Дружинін, М. Каган, Н. Лейтес, Е. Тунік); 13) як потреба перетворення, інтегральна властивість і потреба особистості (В. Клименко, О. Матюшкін, Я. Пономарьов, В. Рибалка, Н. Хазратова, О. Яковлева); 14) як творчо-перетворювальні функції свідомості і генетико-соціальний потенціал саморозвитку (Л. Анциферова, В. Моляко).

Генетична психологія творчості (за В. Роменцем): дитячий малюнок як творчість; вчинок і творчість підлітка; уява і творчість у юнацькому віці; творчість як вибір молодості.

Основні різновиди творчості: художня, наукова, технічна, педагогічна.

Основні види креативності: інтелектуальна, особистісна.

«Нетрадиційні» різновиди креативності: культурна, наївна (П. Торранс); комунікативна (Т. Баришева, Ю. Жігалов); креативність таланту, креативність самоактуалізації (А. Маслоу); емоційна креативність (Дж. Ейверілл).

Фактори стимуляції творчості (за А. Іванченко): здатність особистості до прояву нешаблонності (Л. Єрмолаєва-Томіна); наявність проблемної ситуації й змістовна сторона творчого процесу (О. Леонтєв, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов, О. Тіхоміров); нерегламентуючі збагачуючі умови середовища і особистісні духовно-екзистенційні начала (В. Дружинин, О. Завгородня); єдність актив інтуїтивного й рефлексивного у творчому процесі (О. Науменко, Я. Пономарьов, І. Семьонов, С. Степанов); пошуковий характер, здібність до експериментування, наявність уяви і фантазії творця (Л. Виготський, В. Давидов); факт прояву своєї індивідуальності (О. Яковлева).

2. Психологічна характеристика творчого процесу

Психологічна характеристика творчого процесу. Етапи творчого процесу. Фактори, які утруднюють творчий процес. Прояви несвідомого в творчості. Творчість та компетентність. Творча продуктивність та вік людини.

Феномени «натхнення», «муки творчості» (Г. Гельмгольц, У. Кеннон). Критерії виділення стадій творчого процесу в психологічних теоріях творчості: Я. Пономарьова, Г. Уоллеса та ін.

Основні стадії (етапи) творчого процесу: підготовка, дозрівання, осяяння, верифікація (Г. Уоллес); задумка, уособлення (В. Роменець); передтворчість, творчість (Л. Китаєв-Смик); мотивація, збір інформації, обдумування, визрівання, близькість рішення, народження ідеї, викладення ідеї, життя ідеї (О. Галін).

Бар'єри творчості: гальмування нових навичок, послаблене відчуття персональної відповідальності, обмеженість варіантів рішення, відсутність оригінальних моделей поведінки, страхи, вузькість мислення, перевага біполярного мислення, надмірна упевненість в собі, догматизм, пасивне прийняття існуючого стану речей, низька самооцінка. Типові бар'єри креативності за М. Препотенською: синдром негативізму, штучна амбівалентність, ескалація почуттів.

Форми неусвідомленої творчої активності (за Є. Ільїним): надсвідоме, підсвідоме, предсвідоме. Інтуїція та евристика. Інтуїція та інсайт.

Творча продуктивність та вік людини. Динаміка досягнень представників наукової творчості за Х. Леманом: піднесення (20-30 рр.), пік продуктивності (30-35 рр.), зниження творчої активності (40-45 рр.), втрата творчих здібностей (50-60 рр.). Класифікація творців за М. Зощенко: емоційна насиченість та тривалість життя до 37 / 45 рр.; творчі «мерці при житті»; творчі довгожителі. Піки творчої активності: 30-40 рр. (У. Ослер, В. Оствальд, Р. Стивенс), 50-60 рр. (З. Єсарєва, У. Оберг, Л. Рудкевич). Класифікація творчої активності за Н. Беардом: бронзова декада (20-30 рр.), золота декада (30-40 рр.), срібна декада (40-50 рр.), залізна декада (50-60 рр.), олов'яна декада (60-70 рр.), дерев'яна декада (70-80 рр.).

3. Психологія творчої особистості

Психологія творчої особистості. Творча активність. Інвестиційна теорія креативності. Типологія креативів. Особливості особистості креативної дитини. Генеза здібностей та обдарованості, таланту.

Творчий профіль особистості: любов до істини, до праці; спостережливість; вміння роздумувати; критичність розуму і самокритичність (І. Сумбаєв); незвичайна здатність уваги та сприйняття; здатність до фантазії, вигадки; відхилення від шаблону, оригінальність, ширина знань, дар інтуїції, передчуття (Б. Лезін); самостійність суджень, упевненість у собі, здатність знаходити привабливість у труднощах, сміливість, логічна строгість, здатність

користуватися різними формами доказів та ін. (О. Лук, О. Матюшкін); винахідливість, нестереотипність, інтелектуальна ініціатива, асоціативне сприйняття, емпатія, культура почуттів, натхнення, динамізм та ін. (Н. Вишнякова); самодисципліна в роботі, високий ступінь автономності, відсутність гендерних стереотипів, інтернальний локус контролю, високий рівень самоініціації й прагнення виконувати завдання найкращим чином, відкритість новому досвіду, домінування внутрішньої мотивації над зовнішньою (Т. Амабайл); самовпевненість, свобода (М. Меєрович, Л. Шрагіна).

Сутність феномену «творча активність особистості»: готовність перетворення, продуктивної трансформації дійсності з умінням самотійного здійснення, як складний, багатогранний і багатофункціональний психологічний компонент особистості (Ш. Генелін, В. Максакова); як специфічна потреба особистості (Л. Божович), як творча діяльність (М. Данилов, М. Махмутов); найвищий рівень пізнавальної активності дітей (Д. Богоявленська, І. Редковець, Г. Щукіна).

Інвестиційна теорія творчості (Р. Стернберг, Т. Любарт). Ресурси, необхідні для креативності: когнітивні (вміння побачити проблему), особистісні (вольові прояви), мотиваційні (спрямованість на задачу).

Типологія креативів: типи креативної особистості за Т. Баришевою (гармонізована, дегармонізована, деформована); чотири типи креативів за Т. Лірі (репродуктив творчий / блокований, креатив творчий / блокований).

Особливості особистості креативної дитини: допитливість, інтерес дитини до оточуючого світу, пізнавальна активність, позитивні емоції, дослідницька діяльність.

Психологічні особливості дитячої творчості (за О. Ніколаєвою): тотальний характер творчості; варіативність мислення; обмеженість досвіду; психологічна незахищеність.

Література: основна – 1, 3-7;

додаткова – 1, 9, 10, 11-14, 46, 48, 54, 60, 62, 65, 71, 74, 76, 80, 85, 93;

інформаційні ресурси – 3, 6, 8-10.

ТЕМА 2. Творчість та її прояви у дитячому віці

■ Основні питання теми

1. Психофізіологічні особливості дитячого віку як передумови творчості.
2. Чинники дитячої творчості.

■➡ Ключові положення теми

1. Психофізіологічні особливості дитячого віку як передумови творчості

Психофізіологічні особливості дитячого віку як передумови творчості. Закономірності психічного розвитку дитини: нерівномірність, гетерохронність, стрибкоподібність, стадіальність, сенситивність, послідовність, нестійкість, кумулятивність (диференціація та інтеграція). Черговість стабільних і кризових періодів.

Характеристики сприймання та уваги у дитячому віці. Особливості уяви у дитячому віці. Концепція уяви за В. М. Брушлинським. Зв'язок уяви та емоцій. "Закон емоційної реальності уяви" за Л. С. Виготським. Емоційна пам'ять дитини.

Творче мислення дитини. Стадії розвитку творчого мислення за А. Є. Симановським (наочно-дійове, причинне, евристичне). Розвиваючі ігри та вправи щодо формування творчого мислення.

"Творче дитинство" за О. І. Ніколаєвою. Психологічні особливості дитячої творчості. Творчість як ефективна адаптація.

Різновиди дитячої творчості: художня, музична, словесна, ігрова.

2. Чинники дитячої творчості

Чинники, які впливають на прояви дитячої творчості: спадковість; соціальне середовище (стиль сімейного виховання, кількість дітей в сім'ї, схвалення / примус; психологічна безпека); особистісні властивості (соціальний, емоційний інтелект; внутрішня мотивація досягнень). Сенситивний період розвитку творчих здібностей дитини (до 5 років). Спеціалізація півкуль головного мозку в дитинстві.

Передумови навчання творчості для дитини (за Дж. Смітом): (1) фізичні (наявність матеріалів для творчості і можливості в будь-яку хвилину діяти з ними); (2) соціально – економічні (дитина має відчуття зовнішньої безпеки, тобто знає, що її творчі вияви не отримають негативної оцінки з боку дорослих); (3) психологічні (у дитини формується відчуття внутрішньої безпеки, розкнутості і свободи за рахунок підтримки дорослими її творчих починань).

Вплив сімейного виховання на формування креативності дітей дошкільного віку. Авторитетний стиль виховання в сім'ї: можливості емоційного самовираження дитини; задоволення потреби в креативності; розвиток внутрішньої мотивації виконання творчих завдань. Авторитарний стиль виховання: сильна внутрішня мотивація до творчості; втрата самостійності щодо вибору методів розв'язання творчих завдань внаслідок жорстокого контролю. Ліберальний стиль виховання: орієнтування дитини при виконанні творчих завдань на реакцію дорослих та отримання схвалення після вдало виконаного завдання. Індиферентний та змішаний стилі виховання як найбільш несприятливе середовище для розвитку творчих здібностей дитини.

Центри творчого розвитку дитини-дошкільника: Малятко (м. Київ; арттерапевтичні заняття); РозУмка (м. Чернігів; майстер-класи творчості); Перлінка (м. Миколаїв; заняття акторської майстерності), МадагаскаР (м. Львів; гуртки творчості для дітей).

Література: основна – 1, 3-7;

додаткова – 5, 14, 15-17, 25, 30, 36, 57, 70, 83,90, 92;

інформаційні ресурси – 3, 6, 8-10.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ДІАГНОСТИКА ТВОРЧИХ ПРОЯВІВ ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДИТИНИ

ТЕМА 3. *Природній розвиток творчого потенціалу*

■ Основні питання теми

1. Розвиток творчого потенціалу особистості в онтогенезі.
2. Ранній прояв обдарованості.

■■► Ключові положення теми

1. Розвиток творчого потенціалу особистості в онтогенезі

Природній розвиток творчого потенціалу дитини. Розвиток творчого потенціалу особистості в онтогенезі.

Формування креативності: пік розвитку у віці від 3,5 до 4,5 років; підвищення креативності у перші три роки навчання в школі; зниження креативності протягом наступних року-двох; новий поштовх розвитку креативності у підлітковому віці (у зв'язку з підвищенням рівня фізичного розвитку, передпубертат). Незалежність розвитку креативності від освіти (більшість дітей втрачає свою спонтанну відвагу, коли стають «окультуреними»).

Допитливість дитини: перший етап розвитку – «тотальний інтерес до оточуючого» (від 1 року до 2,5 років); другий етап – «вік запитань» (від 2,5 до 7 років; наприкінці періоду спостерігається «пік допитливості»).

Показники сформованості креативності у дошкільника: чутливість до проблем, готовність їх розв'язувати власними силами; відкритість новим ідеям, інтерес до невідомого; схильність руйнувати чи змінювати стереотипи, відмовлятися від шаблонів, відходити від зразків; спроможність виходити за рамки заданої іншими ситуації; швидкість аналогій, протиставлень, асоціацій; загострене сприйняття неточностей, недоліків, відхилень, незвичності, складності; уміння підійти до проблеми з різних точок зору; уміння вносити щось нове, видавати оригінальні ідеї, розв'язувати нові завдання, досягати незвичних результатів; пошуково-перетворювальне ставлення до дійсності; висока пізнавальна активність; допитливість; уміння швидко переходити від одного способу розв'язання до іншого; переключатися; переконструювати елементи в нових комбінаціях (комбінаторні властивості); дотепність, почуття гумору, інтерес до парадоксів; сміливість та незалежність суджень; здатність до постановки власної мети; об'єктивність суджень, неупередженість оцінок; самокритичність, здатність посміятися із себе; використання різних форм доказів; уміння помічати зв'язки між ознаками, формально між собою не пов'язаними; здатність сприймати об'єкти комплексно, цілісно, виділяти в них головне, істотне, відкривати потенційне; розвинена уява, метафоричність (створення фантастичних ідей); уміння дивуватися; здатність прогнозувати, передбачати, висувати гіпотези, робити припущення; орієнтація на високі стандарти якості, ідеальні еталони.

Стадії прояву дошкільником творчої активності: *наслідування* – копіювання готового (потрапляючи у нову ситуацію, дитина репродукує готовий спосіб дії, повторює його за дорослим заради досягнення бажаного результату); *творче наслідування* – внесення елементів новизни (прояв самодіяльності без внесення істотних змін у запропоновану іншими схему дій, зразок, ідею); *репродуктивна творчість* – уміння взяти за основу запропоновану схему (ідею), але істотно її переробити, внести зміни (дитина вносить елементи новизни й оригінальності; ця стратегія характерна для дошкільників – креативів); *справжня творчість, створення нового* (недоступна дошкільникові: створити оригінальну ідею можна лише на піку свого креативного розвитку й у сфері своїх інтересів, здібностей).

2. Ранній прояв обдарованості

Ранні прояви обдарованості (за К. Текексом): можливість і здатність у трирічному віці стежити за двома й більше подіями, що відбуваються; здатність простежувати в ранньому дитинстві причинно-наслідкові зв'язки та робити висновки; відмінна пам'ять, рання мова і абстрактне мислення; уміння широко користуватись накопиченими знаннями; схильність до класифікації та категоризації; уміння ставити запитання та створювати складні граматичні конструкції; підвищена концентрація на чому-небудь, ступінь заглибленості в задачу; нелюбов до готових відповідей; підвищена електрохімічна і біохімічна активність мозку.

Методи діагностики обдарованості дитини: стандартизовані методи вимірювання інтелекту; стандартизовані тести досягнень; стандартизовані тести на перцептивно-руховий розвиток; стандартизовані тести оцінки соціального розвитку; вимірювання творчих здібностей (тест Торренса); спостереження і контрольні записи; методика вивчення особистісних характеристик; методика вивчення оточення; життєві спостереження близьких людей. Схема спостереження за проявами обдарованості дитини (за Л. Ю. Субботіною).

Показники мистецької активності старшого дошкільника: дитина виявляє активність у музично-естетичній атмосфері театралізованої діяльності; вміє співпрацювати з дітьми і дорослими в процесі музичної діяльності; співвідносить індивідуальне музично-театральне виконання з виконанням інших; радіє з власних і спільних театральних-музичних успіхів; дістає задоволення від спілкування з музикою, від спільного переживання з іншими дітьми та дорослими культурно-мистецьких подій.

Література: основна – 1, 3-7;
додаткова – 4, 6, 18-20, 42, 58, 70, 78, 82, 87;
інформаційні ресурси – 3, 6, 8-10.

ТЕМА 4. Феномен дитячої обдарованості

■ Основні питання теми

1. Специфіка та ознаки ранньої дитячої обдарованості.
2. Виховання та освіта обдарованої дитини.

■■■➔ Ключові положення теми

1. Специфіка та ознаки ранньої дитячої обдарованості

Специфіка та ознаки ранньої дитячої обдарованості. Труднощі в адаптації обдарованої дитини. Інтелектуальна обдарованість: ефект інверсії розвитку (за М.О. Холодною).

Характерні риси особистості обдарованої дитини (за Дж. Фрімен): підвищена вразливість і чутливість; надмірна наполегливість у досягненні мети; емоційна стабільність, висока продуктивність, мотивація, захопленість, низький рівень тривожності.

2. Виховання та освіта обдарованої дитини

Виховання та освіта обдарованої дитини.

Альтодональна особистість (за М. Янковчук). Ознаки альтодональності:

Форми зникнення дитячої обдарованості: криза креативності, криза інтелектуальності, криза мотиву досягнень (за І. Карабаєвою).

Передумови сприятливого розвитку обдарованості дитини: структура і емоційний клімат сім'ї; стилі стосунків батьки діти; ставлення батьків до дитячої обдарованості.

Типи ставлення батьків до факту дитячої обдарованості: позитивне (батьки уважно спостерігають за розвитком дитини, виявляють ранні прояви обдарованості, адекватно сприймають цей факт); конструктивно позитивне (батьки розвивають дитину всіма доступними методами, зважаючи на потреби дитини, включаються в процес розвитку, розвиваючись і навчаючись паралельно); ігноруюче (батьки ніяк не реагують на прояви обдарованості, чекають коли «це» закінчиться); негативне (батьки сприймають обдарованість дитини, як щось непотрібне, вони не знають що з цим робити, «краще б дитина була як всі»); гіперсоціальне (батьки вбачають в обдарованості престижність, можливість самоутвердитися через видатні здатності власних дітей чи реалізувати свої потенціальні можливості, які не відбулися).

Етапи пізнання батьками обдарованості в дитини (за Н. Карпенко): (1) батькам властиве безпосереднє чуттєве відображення зовнішніх проявів динамічних особливостей дитини, а також фіксація «здобутків», одночасне їх оцінювання та реагування на них; (2) батькам властиве оцінювання внутрішніх психологічних якостей особистості дитини, проникнення в сутність її стійких властивостей і станів, інтерпретація поведінки та діяльності дитини через пізнання їх змісту, мотивів.

Наукові фонди, які сприяють виявленню, навчанню та вихованню обдарованих дітей: «Наукова зміна», «Обдарованість», «Обдаровані діти України». Інститут обдарованої дитини від НАПН України (2007 р.).

Література: основна – 1, 3-7;

додаткова – 3, 6, 7, 22, 23, 29, 32, 50, 55, 59, 69, 81, 84, 89, 91;

інформаційні ресурси – 3, 6, 8-10.

ТЕМА 5. Психологія творчості вихователя

■ Основні питання теми

1. Психологічне підґрунтя творчості вихователя.
2. Технології творчої взаємодії вихователя та дитини.

■➔ Ключові положення теми

1. Психологічне підґрунтя творчості вихователя

Психологія творчості вихователя. Роль артистизму в творчості вихователя. Імідж вихователя.

Педагогічна творчість як пошук вихователем нових рішень у постановці інноваційних завдань, застосуванні нестандартних прийомів діяльності, здатності передбачати та оптимально вирішувати своєрідні проблемні ситуації, що виникають у роботі вихователя (за О. Міхеєвою, О. Чубковою).

Стимулювання і підвищення педагогічної майстерності і творчості вихователя: формування знань вихователів про специфіку дитячої субкультури та вмінь використовувати її зміст з метою розвитку творчої ініціативи дитини; розвиток здатності вихователя мотивувати дитину до творчої діяльності; удосконалювати вміння застосовувати технологію проектної діяльності з дітьми, моделювання; формувати вміння використання дитяче колекціонування, як засіб субкультури, з метою розвитку креативного мислення; створити умови для творчого самовираження вихователів у процесі вирішення проблемних ситуацій; формувати вміння вихователів визначати рівень креативності дитини з метою планування індивідуальної роботи з дітьми.

Показники майстерності вихователя: уміння активізувати дітей; розвиток їхніх здібностей, самостійності, допитливості; вміння ефективно здійснювати виховну роботу серед дітей; формування високої моральності, системи цінностей дітей.

Умови професійного зростання вихователя: самореалізація (участь у конкурсах – «Вихователь року», «Творчий вихователь – обдарована дитина» тощо); самоосвітня діяльність (проведення та відвідування відкритих занять вихователів з дітьми, участь у психологічних тренінгах для вихователів); методична діяльність (творчі групи вихователів); видавнича діяльність (підготовка та видання методичних посібників, рекомендацій щодо виховання дітей).

Професійні якості вихователя: працездатність, відповідальність, дисциплінованість, організованість, наполегливість, креативність, любов до дітей.

2. Технології творчої взаємодії вихователя та дитини

Передумови сумісної творчої взаємодії вихованця та вихователя: баланс безпосередності дитини та досвіду дорослого. Емоційна підтримка дитини.

Технології впливу вихователя на дитину в процесі сумісної творчої діяльності: «Інтелектуальні ігри» Б. Нікітіна (розвиток зосередженості, впертості у досягненні мети; розвиток уміння комбінувати та «копіювати» по своєму; ознайомлення з основами креслення, розвиток просторового мислення, здібностей архітектора тощо); методика, що ґрунтується на закономірностях ТРВЗ – теорія розв'язання винахідницьких завдань (розвиток винахідливості; знаходження виходу з казкових ситуацій, придумування казкових завдань; розвиток здатності виходити з будь-якої ситуації, спираючись на здобуті знання та інтуїцію); технологія В. Воскобовича та інтерактивного навчання (висловлювати свої припущення, вислуховувати думку іншого, робити висновки; обговорення в гуртках, з відшукуванням схожого та відмінного, гарного та потворного, знаходити спільну думку).

Технологія психолого-педагогічного проектування (П-3): синтез відомих і нових методів та прийомів (тематичне планування, творчі завдання, мотивація діяльності, узагальнення, проблемні ситуації) в гнучку систему педагогічного впливу.

Методика теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ): формування творчого мислення, виховання творчої особистості,

готової до розв'язання складних проблем у різних сферах діяльності. Етапи впровадження ТРВЗ для дошкільнят: (1) розвиток вміння у дітей знаходити і розв'язувати суперечності, не боятися негативного в об'єкті та явищі; (2) спонукання дошкільнят до винахідливості («оживлення» за допомогою ТРВЗ предметів та явищ, приписуючи одним якості інших і навпаки); (3) виконання казкових завдань і вигадування казок; (4) розвиток уміння у дітей знаходити вихід з будь-якої життєвої ситуації, спираючись на набуті знання та інтуїцію, використовуючи нестандартні, оригінальні рішення.

Продуктивні прийоми, які використовуються вихователем під час виконання дошкільниками завдань творчого характеру: об'єднати / подрібнити (речі, явища); дібрати синоніми-антоніми (схоже-відмінне); знайти нові шляхи використання речей; винайти нові засоби досягнення мети; внести зміни в зроблене; змінити речі за кольором, розміром, матеріалом, формою; використати фантазію, жарти, каламбури; дібрати аргументи, докази; провести нескладне дослідження (порівняти, скласти оповідання і т. п.); використати збільшувальне скло, мікроскоп тощо; самостійно обрати тему, зміст, форму, ролі, зібрати інформацію, здійснити аналіз та оцінку; помінятися з однолітками ігровими ролями, спробувати зіграти кілька несхожих ролей; уявити (ліс, море...), відчутти смак (незвичної їжі...); "прорецензувати" (свою, товариша, дорослого) роботу; поставити якомога більше запитань; оживити слово (намалювати словесний портрет); дати нове життя зламаним речам, іграшкам, книжкам; уявити себе або когось об'єктом природи, предметом.

Література: основна – 1, 3-7;
додаткова – 20, 21, 30, 41, 47, 75;
інформаційні ресурси – 3, 6, 8-10.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РІЗНИХ ВИДІВ ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ

ТЕМА 6. *Психологія дитячої художньої та музичної творчості*

■ Основні питання теми

1. Дитяча художня творчість.
2. Універсальність дитячого малюнку.
3. Дитяча музична культура.

■■► Ключові положення теми

1. Дитяча художня творчість

Дитяча творчість та мистецтво. Художня творчість дітей: ліплення, малювання, аплікація.

2. Універсальність дитячого малюнку

Універсальність дитячого малюнку. Дитячий реалізм. Особливості дитячого малюнку (за О. Ніколаєвою): засвоєння набору графічних правил; «окреме» зображення фігур; закономірності послідовності зображення об'єктів у малюнку; поступова деталізація зображень. Схематизм дитячого малюнку (малюнок «головонога» (голова, руки, ноги) при зображенні людини; схематичне зображення й інших предметів). «Прозорість» предмета (при малюванні будинку, дитина зображує його одночасно ніби з кількох точок зору (стіни, дах, паркан, люди, меблі – через «прозорі» стіни).

Стадії розвитку дитячого малюнку: (1) Позбавлені смислу штрихи («стадія штрихів»; дитина ще не намагається виразити щось конкретне, а лише відтворює дії дорослого). (2) Безформність зображень («стадія каракуль»; початок 3-го року життя; дитина вже прагне виразити на папері певний образ, однак їй не вистачає навичок). (3) «схематичність зображення» («стадія схеми»; 4-5-й рік життя; виокремлюються етапи, які залежать від наповнення примітивних схем суттєвим змістом). (4) правдоподібність зображень (поступова відмова дитини від схеми, перші спроби відтворити справжній вигляд предметів, структурування простору). (5) точність зображень (не лише дитина знає, що зображено, але й ті, хто без її коментарів розглядає їх). Зниження мотивації художньої творчості у дітей 10-11 рр.

Етапи зображення дитиною людини (за Г. Роум): зображення не розпізнається; стадія «головоногів»; перехідний етап з додаванням тула людині; повне зображення обличчя людини; перші спроби профільного зображення людини; правильна профільна орієнтація людини.

Просторові характеристики малюнку дитини. Спроби дитини створити тримірний простір на двомірному листі паперу. Перша спроба дитини побудувати модель оточуючого світу – фризова композиція (система просторових координат, яка організує картину світу). Рентгенівський стиль: у зображенні наявні деталі, які не можуть бути видимі з тієї позиції, з якої представлені на малюнку.

Колір в малюнку дитини. Відсутність співвідношення кольору зображення з реальним кольором об'єкту. Поступове засвоєння кольорових «штампів» (небо – синє, сонце – жовте і т. д.). Засвоєння відтінків кольорів.

Діагностичний потенціал дитячого малюнку. Імпульсивність дитини (великі фігури, відсутність шиї, асиметрія кінцівок). Тривожність дитини (хмари, дощ, летять темні птахи, відсутність у персонажів очей). Сором'язливість дитини (низькі фігури, відсутність носа або рота, крихітні фігурки із притиснутими до тіла руками). Розгніваність дитини (великі зуби й довгі, великі руки, неоднаковий напрямок очних зіниць (косоокість). Відчуття психологічної

небезпеки (чудовиська, крихітні голови, відсутність рук, нахилені фігури). Тест Гудінаф-Харріс «Намалюй людину» (оцінка розумового розвитку дитини 3-7 рр.).

Влив малювання на розвиток дитини: удосконалення зорово-моторної координації; становлення сприймання; розквіт образного мислення; формування картини світу.

3. Дитяча музична культура

Дитяча музична культура. Музична природа людини до народження. Музичність дитячої музичної культури (нерозривність співу, рухів та ритму у дитини; термін введено Є. Б'єрквол). Функції дитячої музичної культури. Форми музичної творчості дитини: сприймання музики, рух під музику, інструментальна творчість (гра на музичних інструментах).

Умови розвитку дитячої музичної творчості: накопичення вражень від сприймання мистецтва, досвід виконавства та музичної імпровізації (за О. Ніколаєвою). Дитячий спів та його різновиди: спонтанний спів (звукове супроводження дитиною будь-яких її дій); аморфний спів (імітація дитиною різнопланових звуків у процесі гри); співи-формули (дражнилки).

Сприймання музики і музичне сприймання (за Є. Назайкинським). Немузичне сприймання (сприймання музики як звукових сигналів, які не викликають емоційного відгуку). Музичне сприймання (сприймання, спрямоване на осягнення смислу в музичних творах). Ритмика як метод розвитку музичного сприймання (Е. Жак-Далькроз).

Література: основна – 1, 3-7;

додаткова – 8, 28, 35, 38, 40, 45, 51, 56, 64, 72, 73;

інформаційні ресурси – 3, 6, 8-10.

ТЕМА 7. Психологія дитячої словесної та ігрової творчості

■ Основні питання теми

1. Словотворчість дитини.
2. Літературна творчість дошкільників.
3. Дитяча гра та її творчі можливості.
4. Арт-терапія як засіб стимулювання творчих проявів дитини.

■➔ Ключові положення теми

1. Словотворчість дитини

Засвоєння рідної мови як творчий процес. Феноменологія розвитку дитячого мовлення: феномен «розмова-спів немовляти» (від 2 до 11 місяців; довільна вокалізація афективного забарвлення); феномен «холофраза» (від 11 місяців до 1 р. 6 місяців; використання одиничного слова як цілого речення); феномен «телеграфне мовлення» (від 1 р. 7 місяців до 3-х років; переважне використання найбільш значущих слів); феномен «дитячої словотворчості» (від 3-х років і далі; спонтанне використання неологізмів.)

Дитяча словотворчість як процес осмислення дитиною мовленнєвих норм, в якому вона використовує ці знання для позначення засвоєних понять. Два основних різновиди трансформації мовленнєвого матеріалу: (1) аналіз або членування сприйнятої мови; (2) її синтезування. Власне дитяча словотворчість (створення дитиною нових слів) та утворення слів за аналогією (невірні відмінні закінчення). Три основних типи словесних утворювань у мовленні дитини: створення нових поєднань певних частин різних слів; утворення за типом «народна етимологія»; комбіновані (синтетичні) слова.

2. Літературна творчість дошкільників

Літературна творчість дошкільників. Виражені мовленнєві креативні здібності дошкільників (дослідження З Бартеневої, Л. Шустової).

Особливості літературної творчості дітей: вигадувати казок за взірцем і, поряд із тим, проектування власних неусвідомлених бажань; структурування у розповіді подій, які відбуваються навколо; поєднання у розповідях дітей вигаданих подій з неможливими; відсутність попереднього задуму; відсутність кореляції між літературною творчістю дітей та їх літературною обдарованістю.

3. Дитяча гра та її творчі можливості

Гра як феномен культури. Складові гри: наслідування, експериментування. Основні параметри гри (за І. Хейзингом): це спосіб реалізації свободи, гра завжди добровільна; це спосіб зняття напруження від монотонного життя через радісні мобілізацію духовних сил; гра обмежена у часі та просторі; гра має певні правила, структурування; гра не має вигоди; гра згуртовує людей у групи.

Функції дитячої гри: соціалізація, виховання, розвиток комунікативних навичок, відпочинок, задоволення, компенсація, здатність управляти власною поведінкою. Наслідувальні та фантазійні дитячі ігри. Творчі ігри дитини: режисерські ігри (сюжетні ігри дитини з іграшками та їх заміниками), театралізовані ігри (розігрування в особах літературних творів).

Передумови сумісної творчості дитини та дорослого.

4. Арт-терапія як засіб стимулювання творчих проявів дитини

Арт-терапія як засіб стимулювання творчості дитини.

Розвиток акторської майстерності дошкільнят (за С. Лабік): ритмічно-мовні вправи без мелодизації, які формують почуття ритму на віршах (розвивають слух, голос дитини й створюють під час навчання ігровий момент); вправи на розвиток рухів і рухової

фантазії; пластичні вправи на виразність емоцій (етюди журби, радості, суму, гніву); оркестровка знайомої інструментальної і вокальної музики (прикрашення); співи з рухами і тональним акомпанементом (із звуковим прикрашенням); музично-театральна діяльність (ігровий театр – настільний, ляльковий, пальчиковий).

Засоби активізації дитячої творчості: метод спроб та помилок (розв'язання завдання шляхом добору різноманітних варіантів, рішень); брейн-стормінг (колективний пошук нетрадиційних шляхів розв'язання проблеми); метод синектики (використання різноманітних аналогій); метод фокального об'єкту (перенесення ознак випадково вибраних об'єктів на об'єкт, що вдосконалюється, об'єкт, який лежить ніби у фокусі перенесення); алгоритм розв'язування винахідницьких задач (АРВЗ; подолання суперечностей на шляху до ідеального результату, винаходу при розв'язуванні задач); методика творчого тренінгу КАРУС (різноманітні стратегії розв'язування творчих задач); дитяча творча конструктологія (ДеТКа; вироблення в дітей творчих умінь, стимулювання розвитку творчих стратегіальних дій мислення).

Література: основна – 1, 3-7;
додаткова – 2, 13, 24, 26, 31, 33, 44, 53, 61, 79, 85, 88;
інформаційні ресурси – 3, 6, 8-10.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1. *Творчість та креативність*

1. Методологічні підходи до розуміння творчості та креативності.
2. Різновиди творчості та креативності.
3. Вікові та статеві особливості креативності.

■ **Основні психологічні поняття теми:**
творчість, евристика, креатологія, креативність, наївна креативність, культурна креативність, емоційна креативність, креативність самоактуалізації.

Виконання творчих завдань

1. Знайдіть в словниках, підручниках, посібниках визначення понять «творчість» та «креативність».
2. Порівняйте визначення понять «творчість» та «креативність», та виділіть їх суттєві спільні ознаки та відмінності.
3. Проаналізуйте власний потенціал творчості та креативності, наведіть випадки власної творчої діяльності та свій стан при цьому.
4. Пригадайте приклади з життя щодо вияву креативності у дітей.
5. Сформулюйте чинники, які можуть негативно впливати на виявлення креативності у людини.

Рекомендована література

1. Гавреева Г. С. Социально-психологические условия творчества / Г. С. Гавреева // *Инновация в образовании*. – 2007. – № 4. – С. 93–108.
2. Иванова Т. В. Остроумие и креативность / Т. В. Иванова // *Вопросы психологии*. – 2002. – № 1. – С. 76 – 87.
3. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2012. – 448 с.
4. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
5. Нечаев Н. Н. Очеловечивание творчества: проблемы и перспективы / Н. Н. Нечаев // *Вопросы психологии*. – 2006. – № 3. – С. 3 – 26.
6. Міхалко М. 21 спосіб мислити креативно / М. Міхалко. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2019. – 400 с.
7. Портницька Н. Ф. Від наслідування до творчості / Н. Ф. Портницька // *Практична психологія і соціальна робота*. – 2011. – № 8. – С. 59–68.
8. Туриніна О. Л. Психологія творчості: Навч. посіб. / О. Л. Туриніна. – К. : МАУП, 2007. – 160 с.
9. Яланська С. П. Психологія творчості: навчальний посібник / С. П. Яланська. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. – 180 с.
10. Яцюрик А. О. Вивчення феномена креативності в зарубіжній психології / А. О. Яцюрик // *Проблеми сучасної психології*. – 2013. – Вип. 20. – С. 807 – 118.

ТЕМА 2. Діагностика творчих проявів особистості

1. Методи оцінки обдарованості творчої особистості (самооцінка творчих здібностей за О. Тунік).
2. Діагностика креативності (Естетична шкала Barron, Welsh; тест вербальної креативності С. Медніка; тест вербальної уяви Еббінгауза).

■ **Основні психологічні поняття теми:**
*творчість, креатив, креативність,
творча особистість, евристика, творче мислення,
творчі здібності, творча мотивація,
конвергентне мислення, дивергентне мислення.*

Виконання творчих завдань

- 1 Сформулюйте ознаки творчої особистості та методи їх виявлення (діагностування).
2. Порівняйте зміст понять «креатив» та «творча особистість».
3. Визначте критерії творчої діяльності (її відмінності від рутинної діяльності).
4. Проведіть самодіагностику креативності та зробіть висновок щодо сформованості та проявів власної креативності.
5. Розробіть ряд психологічних рекомендацій щодо оптимального використання людиною власного творчого потенціалу.

Рекомендована література

1. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
2. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2012. – 448 с.
3. Кульчицька О. І. Діагностика рівня розвитку творчих здібностей / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. – 2007. – № 1. – С. 42–44.
4. Міхалко М. 21 спосіб мислити креативно. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2019. – 400 с.
5. Романюк І. А. Діагностика як метод моніторингових досліджень професійної компетентності педагогів дошкільного навчального закладу : навч.-метод. Посіб. / І. А. Романюк. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД. – 2011. – 156 с.
6. Туриніна О. Л. Психологія творчості: Навч. посіб. / О. Л. Туриніна. – К. : МАУП, 2007. – 160 с.
7. Яланська С. П. Психологія творчості: Навч. посіб. / С. П. Яланська. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. – 180 с.

ТЕМА 3. *Методики вивчення дитячої творчості*

1. Методи оцінки дитячої обдарованості (оцінка парціальної обдарованості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку Д. Хаан та М. Кафф у модифікації О. Савенкова).
2. Діагностика дитячої креативності (методика Вартега «Кола»; діагностика вербальної та невербальної креативності Дж. Гілфорда та П. Торранса в модифікації О. Тунік).

Основні психологічні поняття теми:

феномен «дитячої творчості», обдарованість, обдаровані діти, вундеркінд, діти-індиго.

Питання для самоперевірки

1. Яке наукове походження терміну «обдарованість»?
2. У чому полягають відмінності між вербальною та невербальною креативністю?
3. Зазначте основні прояви низької мотивації дитини до творчої діяльності.
4. Які існують механізми формування психологічної готовності дітей до тестування?
5. Назвіть умови використанні методичного інструментарію для діагностування креативності дітей.
6. В чому полягають відмінності застосування методик діагностики креативності у дітей та зрілої особистості?

Рекомендована література

1. Барташнікова І. А. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5-6 років: навч. посіб. / І. А Барташнікова, О. О. Барташніков. – Тернопіль: Навчальна книга, 2010. – 64 с.
2. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І. М. Біла. – К.: Фенікс, 2014. – 137 с.
3. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2012. – 448 с.

4. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
5. Савенков А. И. Психология детской одаренности / А. И. Савенков. – М.: Генезис, 2010. – 440 с.
6. Туник Е. Диагностика творческого мышления: креативные тесты / Е. Туник. – М.: Чистые пруды, 2006. – 32 с.
7. Шелестова Л. В. Методи діагностики креативності дошкільників у сучасному дошкільному навчальному закладі / Л. В. Шелестова // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. – № 11 (30). – С. 38 – 43.

ТЕМА 4. Природній розвиток творчого потенціалу

1. Розвиток творчого потенціалу особистості в онтогенезі.
2. Розвиток творчого потенціалу обдарованих дітей.

Основні психологічні поняття теми:

онтогенез, типогенез, саногенез, сенситивний період, творчий потенціал, обдарованість, талант.

Виконання творчих завдань

1. Знайдіть в словниках, підручниках, посібниках визначення понять «онтогенез», «типогенез», «саногенез».
2. Який період в розвитку індивіда є сенситивним для розвитку креативності та творчих здібностей.
3. Проаналізуйте складові творчого потенціалу особистості.
4. Наведіть приклади з життя, які б окремо характеризували обдаровану і талановиту людину.
5. Сформулюйте позитивні та негативні чинники вияву обдарованості у дітей.
6. Розробіть психологічні рекомендації для батьків щодо спілкування з обдарованою дитиною.
7. Запропонуйте рекомендації для дітей, які б стимулювали розвиток їх творчих здібностей.

Рекомендована література

1. Белавина О. В. Одаренные дети: проблемы диагностики и адаптации // Психологический журнал. – 2010. – Т. 31. – № 1. – С. 41 – 52.
2. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І. М. Біла. – К.: Фенікс, 2014. – 137 с.
3. Дитина у сучасному соціопросторі: Навч. посіб. / Т. О. Піроженко, С. О. Ладивір, К. В. Карасьова [та ін.]; за ред. Т. О. Піроженко. – К.- Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 272 с.
4. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2012. – 448 с.
5. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
6. Майтак Т. Вплив сучасної системи освіти на розвиток креативності / Т. Майтак // Психолог. – 2012. – № 19 (499). – С. 34–35.
7. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку / Т. О. Піроженко. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 136 с.
8. Поддяков А. Н. Развитие интеллекта и креативности детей / А. Н. Поддяков // Вопросы психологии. – 2011. – № 2. – С. 158 – 160.
9. Чепур О. С. Креативний розвиток дітей дошкільного віку / О. С. Чепур // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 23. Серія : Педагогіка, соціальна робота : [зб. наук. праць]. – Ужгород: УНУ, 2011. – С. 202 –204.

ТЕМА 5. Цілеспрямований розвиток креативності

1. Цілеспрямований розвиток творчих здібностей людини.
2. Методи розвитку творчого потенціалу дитини.

Основні психологічні поняття теми:

цілеспрямований розвиток, технології розвитку, тренінг, творчі здібності, творческість.

Виконання творчих завдань

1. Знайдіть в словниках, підручниках, посібниках визначення понять «творчій потенціал» та «творчі здібності».

2. Порівняйте визначення понять «природній розвиток творчих здібностей» та «цілеспрямований розвиток творчих здібностей», виділіть їх суттєві спільні ознаки та відмінності.

3. Проаналізуйте (обрану на власний розсуд) методику розвитку творчих здібностей. Визначте діапазон її застосування та сильні і слабкі сторони.

Рекомендована література

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І. М. Біла. – К.: Фенікс, 2014. – 137 с.
2. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2012. – 448 с.
3. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Видво Рута, 2006. – 320 с.
4. Каньоса Н. Г. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості дошкільників : навч.-метод. посіб. / Н. Г. Каньоса. – Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2015. – 188 с.
5. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. – К. : Українська академія дитинства, 2017. – 80 с.
6. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку / Т. О. Піроженко. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 136 с.
7. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 72 с.
8. Шрагіна Л. Управління творчою уявою / Л. Шрагіна // Психолог. – 2012. – № 7 (487). – С. 8 – 10.

ТЕМА 6. Психологія дитячої художньої творчості

1. Дитяча художня творчість: закономірності дитячого малюнку; художні здібності дитини.
2. Ранній прояв художньої обдарованості у дітей.

■ **Основні психологічні поняття теми:**
обдарованість, інтелектуально-творчий потенціал, художні здібності, художня обдарованість, інтелектуальна обдарованість, ефект інверсії розвитку, дитячий малюнок, дитячий реалізм.

Питання для самоперевірки

1. Яке наукове походження терміну «потенціал»?
2. У чому полягає сутність поняття «дитячий реалізм»?
3. Зо означає ефект інверсії розвитку у дитини?
4. Зазначте основні прояви інтелектуально-творчого потенціалу у дитини.
5. Які існують механізми формування творчих здібностей особистості?
6. Назвіть передумови розвитку дитячої художньої обдарованості.
7. Надайте оцінку діагностичним можливостям дитячого малюнку.

Рекомендована література

1. Белавина О. В. Одаренные дети: проблемы диагностики и адаптации // Психологический журнал. – 2010. – Т. 31. – № 1. – С. 41 – 52.
2. Белова Е. С. Одаренность малыша: раскрыть, понять, поддержать / Е. С. Белова. – М.: Флинта, 2004. – 144 с.
3. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І. М. Біла. – К.: Фенікс, 2014. – 137 с.
4. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2012. – 448 с.
5. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.

6. Каньоса Н. Г. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості дошкільників : навч.-метод. посіб. / Н. Г. Каньоса. – Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2015. – 188 с.
7. Клименюк Ю. М. Обдаровані діти, їх виявлення та діагностика / Ю. М. Клименюк // Проблеми освіти: збірник наукових праць. Спецвипуск. – Вінниця-Київ, 2015. – С. 46 – 50.
8. Левицька В. Розвиток художньої дитячої творчості в позашкільних навчальних закладах України / В. Левицька // Науковий вісник Львівської національної академії мистецтв. Вип. 22. – Львів: ЛНАМ, 2011. – С. 64 – 73.
9. Николаева Е. И. Психология детского творчества / Е. И. Николаева. – СПб.: Питер, 2010. – 240 с.
10. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 72 с.
11. Савенков А. И. Психология детской одаренности / А. И. Савенков. – М.: Генезис, 2010. – 440 с.
12. Сезько Т. А. Поступ до креативності / Т. А. Сезько // Обдарована дитина. – 2012. – № 5. – С. 36 – 38.
13. Тейлор К. Особливості дитячого малюнка / К. Тейлор // Практична психологія і соціальна робота. – 2011. – № 8. – С. 29–39.
14. Холодная М. А. Эволюция интеллектуальной одаренности от детства к взрослости: эффект инверсии развития / М. А. Холодная // Психологический журнал. – 2011. – Т. 32. – № 5. – С. 69 – 77.

ТЕМА 7. *Арт-терапія як засіб стимулювання дитячої творчості*

1. Визначення та різновиди арт-терапії.
2. Умови підбору та використання вправ, які ґрунтуються на образотворчій діяльності та спрямовані на стимулювання дитячої творчості.

■ Основні психологічні поняття теми:
арттерапія, музичне сприйняття, сприйняття музики, музичність.

Виконання творчих завдань

1. Знайдіть в словниках, підручниках, посібниках визначення понять «музичне сприйняття» та «сприйняття музики».
2. Порівняйте визначення понять «музичне сприйняття» та «сприйняття музики», та виділіть їх суттєві спільні ознаки та відмінності.
3. Проаналізуйте умови сімейного виховання найбільш сприятливі для розвитку музичного сприйняття дітей.
4. Охарактеризуйте сучасні методи арт-терапії.
5. Визначте, які з сучасних методів арт-терапії можна використовувати як засіб стимулювання дитячої творчості.
6. Розробіть комплекс вправ для розвитку творчих здібностей дитини із застосуванням елементів арттерапії.

Рекомендована література

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І. М. Біла. – К.: Фенікс, 2014. – 137 с.
2. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік / За ред. Т. О. Піроженко та ін. – Київ: Генеза, 2016. – 88 с.
3. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2012. – 448 с.
4. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир: Видво Рута, 2006. – 320 с.
5. Міхалко М. 21 спосіб мислити креативно / М. Міхалко. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2019. – 400 с.
6. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 72 с.
7. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур; за заг. ред. Г. В. Сухорукової. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.
8. Шевчук А. С. Дитяча хореографія. Програма та навчально-методичне забезпечення хореографічної діяльності дітей від 3 до 7 років / А. С. Шевчук. – К.: Шкільний світ, 2008. – 128 с.

ЗАВДАННЯ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

1. Розкрийте зміст понять: «творчість», «дитяча творчість», «творчість дитини»; «окультурення», «творчий розвиток», «прояви креативності».
2. Дайте відповідь: у чому полягають особливості створення образів уяви у дітей дошкільного віку. Зверніть увагу на процеси, пов'язані з кризою 3-х років.
3. Підготуйте міні-проект (презентацію) на тему «Можливості розкриття творчого потенціалу сучасної дитини».
4. Складіть словник ознак (з їх поясненням) для експертної оцінки дитячої іграшки; сучасних мультфільмів для дітей; сучасних дитячих програм.
5. Доберіть тези та символічні малюнки (або художні ілюстрації) до кожної теми спецкурсу «Психологія дитячої творчості».
6. Напишіть психологічне есе на тему «Діти-вундеркінди».
7. Проаналізуйте самостійно підібрані сучасні наукові джерела (за останні 5 років) з проблеми розвитку творчих здібностей дитини та підготуйте тематичну доповідь (на 3-5 сторінок).
8. Підготуйте звіт про самостійно проведене психологічне дослідження особливостей дитячого малюнку.
9. Презентуйте індивідуальний словник мови дитини у період розвитку дитячої словотворчості (за власними спостереженнями).

ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО РОЗВ'ЯЗАННЯ СТУДЕНТАМИ

1. *Визначте, які з наведених нижче фактів стосуються поведінки шимпанзе, а які – поведінки дитини. За якими ознаками це можна встановити? Н. М. Ладигіна-Котс порівнювала наслідувальне конструювання шимпанзе і дитини трьох з половиною років. Було виявлено такі факти.*

А. Один з них міг скласти фігуру з двох-трьох частин тільки в тому разі, якщо перед ним була фігура-зразок, другий міг виконати завдання і без зразка, по пам'яті.

Б. Типова помилка одного полягала в тому, що перший, коли треба було ставити конусоподібні фігури на основу, спершу пробував поставити їх на вершину, і тільки тоді, коли це не вдавалося і фігури падали, ставив їх як треба. Другий таких помилок припускався рідко.

В. Одна з помилок «конструктора» полягала в тому, що він, побачивши фігуру-зразок, відмовлявся робити її, а робив фігуру, подібну до тієї, яку бачив у попередньому досліді. Потрібно було певне зусилля, щоб змусити його виконати завдання правильно.

Г. Особливістю діяльності одного було те, що він, як правило, брав одразу дві потрібні фігури, необхідні для конструювання. Часто бувало так: узявши дві фігури, він з'єднував їх у повітрі, зближуючи руки, а потім уже ставив їх на стіл. Другий так ніколи не робив.

Ґ. Обоє – і шимпанзе, і дитина – припускалися помилки в будівництві чотирьох-п'ятиелементних башт, але якщо один міг самостійно виправляти помилки, то другий це робив тільки за допомогою експериментатора. Один з них міг правильно розв'язати завдання на конструювання тільки після чотириразових спроб, другий – після однієї-двох спроб.

Д. Найскладніші завдання для одного – завдання типу конструювання мосту, в яких горизонтальний елемент треба було накласти на два вертикальні. Для другого це були найлегші завдання; такі завдання він робив з власної ініціативи.

Е. І шимпанзе, і дитина, вибираючи елементи, пропоновані для конструювання, спокушались їхньою новизною, незвичністю (диск з вічком, паличка для диску), проте, якщо один, узявши непотрібний елемент, не включав його в конструювання, другий часто пробував це зробити, і тільки вказівка експериментатора допомагала йому уникнути помилки.

Є. За наявності зайвих елементів один після конструювання фігури за зразком заспокоювався. Другий часто ускладнював

зроблену фігуру і, збираючи всі наявні в групі елементи, включав їх у конструкцію, будував триповерхові фігури замість двоповерхових, п'ятиповерхові замість триповерхових тощо.

2. *Прокоментуйте вислів О. Довженка щодо значення уяви.*
«Сумно і смутно людині, коли висихає і сліпне уява, коли повертаючись до найдорожчих джерел дитинства та юнацтва, нічого не бачить вона другого, не буденного, ніщо не гріє її, не будить радощі ані людського суму».

3. *Визначте, які з перерахованих характеристик відносяться до уяви, а які – до уявлення.*

А. Людина створює в своїй свідомості образ, якого поки в реальності ще не існує.

Б. Це психічний процес віддзеркалення предметів або явищ, які в даний момент не сприймаються.

В. Її діяльність найтіснішим чином пов'язана з емоційними переживаннями людини.

Г. Її роль у творчому процесі важко переоцінити.

Д. Це не просто наочні образи дійсності, а завжди певною мірою узагальнені образи

Е. Образи створюються тільки шляхом переробки окремих сторін наявних у людини образів реальної дійсності.

Є. Здійснює ряд функцій в психічній регуляції поведінки людини: сигнальну, регулюючу і настроювальну.

Ж. Найважливішою умовою їх розвитку є наявність достатньо багатого перцептивного матеріалу.

4. *Охарактеризуйте й проаналізуйте ті методичні прийоми, які найбільше сприяють розвиткові уяви дитини.* На творчих заняттях у дитячому садку широко застосовуються такі види роботи: переказ прослуханого тексту (казки, оповідання), творчий переказ, постановка питань до прослуханого тексту, підбір із тексту підпису до певної картинки, опис діючої особи літературного твору, вигадкування невеликого твору про героїв, які особливо сподобалися.

5. *Прочитайте наведені нижче уривки з літературних творів. Вкажіть, які види довільної уяви вони ілюструють?*

А. Хлопець сидів на камені біля моря, сидів у гнітючій темряві і мимохіть уявляв себе помірним мандрівником, якого захопила пурга. (О. Донченко «Школа над морем»)

Б. Микола не міг одірвати очей од неба, водив очима за зірками, придивлявся до густої Квочки, до Воза, до Волосожара, і йому здавалося, що небо – то якась здорова дивна книга, а зірки – то якісь дивні слова, та тільки він не має хисту їх прочитати. Він вгледів дві ясні зірки вкупі, і йому здавалося, що одна зірка – то його доля, а друга зірка – то доля тієї дівчини, що перед вечором брала в березі воду. (І. Нечуй-Левицький «Микола Джеря»)

В. І, щоб добре налякати дівчат, Філька почав натхненно брехати: – А на Лисій горі усі відьми по ночам на шабаш збираються. Хто на помелі, хто в ступні. Так і летять... Танцюють там, вогнища розводять та чоловічину варять (З. Тулуб «Людолови»).

6. Прочитайте наведені нижче уривки з літературних творів. Вкажіть, які види мимовільної уяви вони ілюструють?

А. Загадається Чіпка. І встає перед його очима розгніваний Бог, обгорнувшись чорними хмарами... і гукає на Іллю – карати злого!... Котить Ілля – небо й земля двигтять, як од вітру перина, од його бігу... Ось шваркнуло... вогняна стріла розпанахує небо... Страх обіймає Чіпку! (М. Мирний «Хіба ревуть воли як ясла повні»)

Б. ...йому здається, що співає кожний листок, вимовляє навіть слова, і ті слова, той голос тихесенько сиплються йому на лице, на руки й груди, на саме серце. ... Микола прокинувся, – і все диво хто його зна, де й ділось. (І. Нечуй-Левицький «Микола Джеря»)

В. І здалось раптом Іванкові, що упав він дивним засобом не на землю, а в якусь начебто воду, і бистрина понесла його, вируючи і крутячи між дерев, хмар і сіл, і несподівано принесла додому, мов у казці. (О. Довженко «Воля до життя»)

7. Визначте, що з перерахованого списку можна віднести до творчих здібностей дитини, а що – не можна? Чому?

Здатність представляти свої думки і відчуття в наочних образах; здатність до розпізнавання запахів; здатність до точного сприйняття колірних відтінків; здатність до говоріння; здатність до гри на фортепіано; здатність до швидкого рахунку в думці; здатність до мов; здатність до віршування; ораторська здатність; здатність до комбінування просторових образів; здатність до праці.

8. Визначте, про які спеціальні здібності йдеться у наведених прикладах, які задатки зумовлюють прояв цих здібностей та які властивості характеризують ці здібності?

Задатки: Художній тип нервової системи; слабкий тип нервової системи, нервово-фізіологічні властивості аналізаторів, сильний урівноважений тип нервової системи.

Властивості: здатність тонко розрізняти висоту звуків; здатність до абстрактних розмірковувань; образна уява; точне закарбування і збереження у пам'яті зорових вражень; здатність комбінувати образні елементи; здатність переживати і відчувати емоційну виразність музики.

А. Надя малює «за уявою». І ця уява в неї є дивовижно місткою та далекоглядною. Наді показали уламок античного барельєфу. На уламку зображено старця, уся фігура і поза якого виражає тяжку скорботу. Надя за декілька хвилин встигла зробити два малюнки, які відтворюють у двох варіантах те, що відсутнє на уламку, і з чудовим відчуттям стилю і настрою додумала стародавній сюжет. Надя малювала уже з п'яти років. Це малювання було включене у гру. Малюнки Наді – це не просто гра, а задоволення усе зростаючої творчої потреби. Вона зображувала героїв казок, грецьких міфів. Які точні замальовки людей, тварин, жанрових сценок з найрізноманітнішими персонажами підказувала їй по-справжньому художня зорова пам'ять! У малюнках Наді вражає чарівне композиційне відчуття, чудовий окомір, який дає можливість з безпомилковою точністю побудувати малюнок, розташувати його у просторі...» (Кассиль Л. Воображение Нади Рушевой).

Б. У П. І. Чайковського ще в дитинстві відзначали велику емоційну чутливість. Він був дуже вразливим хлопчиком. Будь-яка найменша дрібниця могла його зачепити, образити. Батьків сильно тривожила надмірна музична вразливість сина. Одного разу Петрик, як завжди, жадібно слухав музику. Раптом він зіскочив, пішов у дитячу кімнату і там несподівано розплакався. «О, ця музика, музика! Звільніть мене від неї! Вона у мене ось тут! – ридав він, вказуючи на голову. – Вона не дає мені спокою». Так само емоційно він сприймав і спів матері. Надзвичайно глибоко також Петро Ілліч пережив у дитинстві розлуку з близькими. Така чутливість органічно впліталася у його композиторську діяльність. Вона допомагала йому жити почуттями своїх музичних героїв та глибоко усвідомлювати трагізм переживань дійових осіб своїх опер. І ці переживання він втілював у звуки.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Креатологія (еврилогія) як наука про творчість: предмет, проблематика, основні категорії.
2. Творчість: історія поняття (антична, середньовічна, ренесансна, модерна парадигми).
3. Асоціативна теорія творчості (школа В. Вундта). Основні закони асоціації ідей.
4. Психопатологічні концепції творчості. Геніальність як божевілля у візії Ч. Ломброзо.
5. Психоаналітична концепція творчості З. Фрейда.
6. Аналітико-психологічна концепція творчості К.-Г. Юнга.
7. Гуманістично-психологічні концепції творчості: подолання біологізму.
8. Бісоціація як психологічний механізм творчості у тлумаченні А. Кестлера.
9. Теорія множинного інтелекту Г. Гарднера та її значення для еврилогії.
10. Психологічні теорії творчого мислення та уяви (Т. Рібо, М. Вертгаймер та ін.).
11. Проблема генези творчості: божественне, природне походження?
12. Творча особистість: норма чи патологія?
13. Структура творчої особистості: параметри потенціалу.
14. Характерні риси творчої особистості.
15. Ієрархія творчих здібностей: обдарованість, талант, геніальність.
16. Інтелект та креативність: проблема співвідношення понять.
17. Інтуїція як ядро творчого процесу. Основні концепції інтуїції.
18. Дитяча творчість із погляду еволюційної психології.
19. Вікові особливості творчості.
20. Психологія творчості В. Роменця.

21. Аксиологія творчості. Творчість як актуалізація та генерування цінностей.
22. Праксеологія творчості. Творчість як специфічний вид людської діяльності.
23. Природа дитячої творчості: діалектика свідомого й несвідомого, раціонального й ірраціонального.
24. Діалектика гри і праці у творчому процесі.
25. Основні детермінанти розвитку творчого обдаровання.
26. Основні функції дитячої творчості.
27. Роль фантазії та уяви в творчому процесі дитини.
28. Особливості творчого (евристичного) мислення дитини.
29. Характеристики уваги та сприймання у дитячому віці.
30. Психофізіологічні особливості дитинства, обумовлені еволюційним розвитком.
31. Спеціалізація півкуль головного мозку в дитинстві.
32. Фактори, які впливають на прояви дитячої творчості.
33. Психофізіологічні особливості творчо обдарованих дітей.
34. Передумови сумісної творчості дитини та дорослого.
35. Дитяча творчість та мистецтво.
36. Психологія дитячого малюнку.
37. Психологія кольорових дитячих малюнків.
38. Діагностичні можливості дитячого малюнку.
39. Дитяча музична культура та традиційна культура.
40. Сприймання музики дитиною як творчий процес.
41. Дитячі співи.
42. Словотворчість дитини.
43. Літературна творчість дітей дошкільного віку.
44. Психологічні особливості дитячої гри.
45. Ігри дітей з дорослими.
46. Адаптація до життя засобом творчості.

ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Контрольна робота 1

Співвіднести поняття та їх визначення (варіант І).

Поняття

1. Творчість –
2. Креативність –
3. Геніальність –
4. Творча особистість –
5. Творча мотивація –
6. Життєтворчість –
7. Художня творчість –
8. Комунікативна креативність –

Визначення

- 1) це бажання творити заради самого процесу творчості;
- 2) творчість, пов'язана з естетичним освоєнням дійсності, із задоволенням естетичних потреб;
- 3) вищий рівень розвитку таланту, творчої обдарованості людини;
- 4) креативність, яка виявляється під час співпраці з іншими людьми в процесі виконання творчої діяльності, полягає у здатності мотивувати творчість інших та акумулювати їх творчий досвід;
- 5) це творча діяльність, спрямована на створення чогось нового, не схоже на створене раніше;
- 6) це духовно-практична діяльність особистості, спрямована на творче проектування та здійснення її життєвого проекту;
- 7) (латин. creatio – створення) загальна здатність до творчості, характеризує особистість в цілому, виявляється в різних формах активності;

8) це особистість, яка характеризується високим рівнем розвитку творчих здібностей, неординарним творчим потенціалом та схильністю до творчої діяльності.

Співвіднести поняття та їх визначення (варіант II).

Поняття

1. Феномен «дитячої творчості» –
2. Креатив –
3. Евристика –
4. Творче мислення –
5. Фантазія –
6. Креатологія –
7. Наукова творчість –
8. Емоційна креативність –

Визначення

- 1) психічний процес створення нових образів на основі наявних уявлень, уяви; компонент творчої діяльності;
- 2) творчість, спрямована на відкриття явищ і загальних закономірностей розвитку реального світу;
- 3) це наукова галузь, яка аналізує процес творчості і закономірності отримання нових знань;
- 4) креативність, при якій виявляється здатність до незвичайних переживань емоцій;
- 5) виявляється у ранньому віці на початкових стадіях оволодіння тим, чи іншим культурним кодом (словом, числом, зображенням і т. д.) або видом діяльності;
- 6) основа буття особистості, можливість реалізувати свій творчий потенціал;
- 7) це творча людина, схильна до нестандартних способів вирішення задач, здатна до оригінальних та нестандартних дій, відкриття нового;
- 8) це один із видів мислення, що характеризується створенням суб'єктивно нового продукту та новоутвореннями у процесі самої пізнавальної діяльності.

Контрольна робота 2

1. Однією з основних груп чинників, що обумовлюють творчість є:

- а) біохімічні;
- б) психологічні;
- в) соціологічні;
- г) фізіологічні;
- д) економічні.

2. Рефлексивно-психологічний етап охоплює період в історії людства:

- а) перша половина ХХ століття;
- б) друга половина ХХ століття;
- в) остання третина ХХ століття;
- г) кінець ХХ століття;
- д) початок ХХІ століття.

3. Одним з основних різновидів творчості є:

- а) духовна;
- б) матеріальна;
- в) вікова;
- г) наукова;
- д) емоційна.

4. Основною відмінністю між поняттями творчості та креативності є:

- а) творчість – це процес, а креативність – особистісна риса;
- б) творчість обумовлена свідомістю, а креативність – сферою підсвідомого;
- в) творчість є спадковою, креативність – залежить від оточення;
- г) творчість виявляється у дитинстві, а креативність – у будь-якому віці;
- д) творчість сприяє розвитку талановитості, а креативність – ні.

5. Сучасним вченим, який займається проблемами психології творчості, є:

- а) В. Моляко;
- б) О. Ніколаєва;
- в) Г. Гарднер;
- г) С. Рубінштейн;
- д) А. Фрейд.

6. У структурі творчої особистості майже всі дослідники виділяють:

- а) потужний духовний розвиток;
- б) різностороннє світосприйняття;
- в) новаторство;
- г) бунтарство;
- д) толерантність до невизначеності.

7. Одним із міфів творчості (за Л. Китаєвим-Смик) є:

- а) «творча особистість не схильна до конформізму»;
- б) «творча особистість прагне до високих досягнень»;
- в) «творчість особистості залежить від оцінок публіки»;
- г) «талант творця викарбовує оточення»;
- д) «творча особистість схильна до депресивних настроїв».

8. Методику щодо вивчення креативності у дітей було запропоновано:

- а) О. Тунік;
- б) В. Роменцем;
- в) Л. Виготським;
- г) О. Ніколаєвою;
- д) В. Моляко.

9. Статеві особливості розвитку креативності характеризуються тим, що:

- а) у дівчат краще розвинута комунікативна креативність;
- б) у дівчат розвинута вербальна креативність, а у хлопчиків – образна;
- в) у хлопчиків переважає художня креативність;
- г) у дівчат переважає емоційна креативність;
- д) у хлопчиків та дівчат креативність розвинута однаково.

10. Одним з основних бар'єрів творчості та креативності є:

- а) страх неуспіху;
- б) мотивація прославитися;
- в) адиктивна залежність;
- г) невпевненість;
- д) нетворча спрямованість.

Контрольна робота 3

1. Характерною особливістю дитячої творчості є:

- а) індуктивне мислення;
- б) варіативне мислення;
- в) емоційне мислення;
- г) несамостійність;
- д) демонстративність.

2. Різновидами дитячого реалізму є:

- а) афективний та емоційний реалізм;
- б) творчий та мистецький реалізм;
- в) інтелектуальний та моральний реалізм;
- г) фізичний та моральний реалізм;
- д) мисленнєвий та уявний реалізм.

3. Термін «музичне сприйняття» увів у науку:

- а) Е. Жак-Далькроз;
- б) Ю. Р. Бьєркволл;
- в) Є. В. Назайкинський;
- г) Л. Виготський;
- д) О. Ніколаєва.

4. Рентгенівський стиль у дитячому малюнку це:

- а) особливий спосіб детального зображення об'єктів, представлених у малюнках дошкільників;
- б) одна зі ступенів у розвитку дитячого малюнку на етапі каракуль, що виникає на межі 1-го та 2-го років життя;
- в) перша спроба дитини побудувати систему просторових координат, яка організує картину світу;
- г) особливий спосіб сприйняття дитиною об'єктів зовнішнього світу, бачення їх як при безпосередньому контакті;
- д) здатність дитини комбінувати елементи знань при безпосередньому їх сприйнятті.

5. Однією з закономірностей щодо оволодіння кольору у малюнку дитини є:

- а) використання різних кольорових відтінків яскравих кольорів;
- б) використання тільки гама основних кольорів (червоного та жовтого);

- в) невідповідність кольору зображення кольору реального об'єкту;
- г) дисгармонійність у застосуванні кольорів;
- д) вибір кольорів за вказівкою дорослих.

6. Діти зазвичай перестають малювати у віці:

- а) у 7-8 років;
- б) у 8-9 років;
- в) у 9-10 років;
- г) у 10-11 років;
- д) у підлітковому віці.

7. Однією з причин, яка пояснює послаблення у дитини бажання малювати є:

- а) відсутність емоційної підтримки дорослих;
- б) наслідування поведінки дорослих;
- в) відсутність у дитини художньої обдарованості;
- г) засвоєння знакової системи (писемності);
- д) змінення інтересів.

8. Термін «музичність» дитячої музичної культури ввів у науку:

- а) Е. Жак-Далькроз;
- б) Л. Виготський;
- в) Є. В. Назайкинський;
- г) З. Фрейд;
- д) Я. Пономарьов.

9. Одним з різновидів дитячого співу є:

- а) емоційний спів;
- б) спонтанний спів;
- в) експресивний спів;
- г) авторський спів;
- д) ігровий спів.

10. Існує точка зору, що креативність у дитини значно знижується у віці:

- а) 4-5 років;
- б) 5-6 років;
- в) 7 років;
- г) 7-8 років;
- д) 8-9 років.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ (ЗАЛІК)

1. Основні поняття (категоріальний апарат) психології дитячої творчості.
2. Феномени творчості та креативності.
3. Основні методологічні підходи до психології творчості та креативності.
4. Основні теорії творчості.
5. Генетична психологія творчості.
6. Фактори творчості та креативності.
7. Історичні аспекти вивчення творчості в психології.
8. Різновиди творчості та креативності.
9. Психологічна характеристика творчого процесу.
10. Психологія творчої особистості дитини.
11. Психологічні аспекти діагностики творчих проявів особистості.
12. Методи діагностики творчих проявів дитини.
13. Природній розвиток творчого потенціалу дитини.
14. Цілеспрямований розвиток творчого потенціалу дитини.
15. Психофізіологічні особливості дитячого віку як передумови творчості.
16. Фактори, які впливають на прояви дитячої творчості.
17. Особливості та характерні риси дитячої творчості.
18. Феномен дитячої обдарованості.
19. Дитяча творчість та мистецтво.
20. Універсальність дитячого малюнку. Стадії розвитку дитячого малюнку.
21. Дитяча музична культура.
22. Функції дитячої музичної культури.
23. Засвоєння рідної мови як творчий процес.
24. Словотворчість дитини.
25. Літературна творчість дошкільників.
26. Сутність дитячої гри.
27. Дитяча спонтанна гра та фольклор.

ГЛОСАРІЙ

Відчуття краю – один із ступенів у розвитку дитячого малюнку на стадії каракуль, що виникає на межі першого та другого років життя.

Головоніг – перше зображення людини дитиною у формі окружності більш або менш правильної форми, яке поєднує у собі голову та тулуб. До окружності приєднуються руки-пальці, та пальці-ноги. Малюнок відображає головне, що сприймає у людині дитина: голову як об'єкт життєзабезпечуючий, та ноги як засіб переміщення.

Дивергентне мислення – мислення, при якому людина розв'язує складну задачу і при цьому продукує не одне, а багато різноманітних варіантів рішення.

Дитячий реалізм – особливий спосіб сприйняття дитиною об'єктів зовнішнього світу, при якому дитина сприймає речі не в їх внутрішніх істотних ознаках, а як такі, що впадають в очі при безпосередньому контакті з ними.

Дитячий егоцентризм – особливий спосіб бачення світу, при якому дитини не виділяє власної позиції в ньому.

Евристика – наука, яка вивчає творчу діяльність, методи, які використовуються у відкритті нового і в навчанні.

Інтуїція – знання, яке людина набуває не усвідомлюючи якими засобами і шляхами це відбувається.

Каракулі – графічні сліди, які залишає палець, олівець, фломастер, або будь-який інший предмет на поверхні листу паперу, столу і т. д.

Конвергентне мислення – мислення, при якому людина прагне знайти одне єдине вірне рішення задачі, після чого припиняє процес розв'язування даної задачі.

Креативність – творчі можливості (здібності) людини, які виявляються у мисленні, почуттях, виконанні окремих видів діяльності.

Рентгенівський стиль – особливий спосіб зображення об'єктів, уособлений у малюнках дошкільників. У зображеннях представлені ті деталі, які не можуть бути видимі для спостерігача певного дійства. Цей стиль є наслідком реалізму дитини та труднощами зображення трьохмірного простору на двомірному листі паперу.

Реципрокні відносини – відносини між півкулями мозку, при яких активація ділянки однієї півкулі викликає зниження активності відповідної ділянки мозку іншої півкулі.

Сенситивний період – обмежений період часу формування тієї, чи іншої психологічної функції при умові обов'язкового впливу специфічних зовнішніх чинників.

Стадія каракуль або кінестетичний малюнок – перша стадія розвитку малюнку дитини, при якій вона вчиться спрямовувати власні рухи на папері.

Стадія структурування простору – найбільш високий ступінь розвитку малюнку дитини (присутні засвоєння простору у малюнку, узгодженість щодо організації зображуваних об'єктів).

Творча діяльність – діяльність, при якій людина створює нові цінності, не створені раніше.

Творчість – діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, управлінські інновації тощо).

Уява – здатність створювати нові чуттєві або мисленнєві образи.

Фризова композиція – перша спроба дитини побудувати систему просторових координат, яка організує картину світу, створюваного на папері.

ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І. М. Біла. – К.: Фенікс, 2014. – 137 с.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – СПб.: Союз, 1997. – 96 с.
3. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2012. – 448 с.
4. Дроздова М. А. Психологія творчості: Навч. посіб. / М. А. Дроздова. – Чернігів: Лозовий В. М., 2012. – 247 с.
5. Николаева Е. И. Психология детского творчества / Е. И. Николаева. – СПб.: Питер, 2010. – 240 с.
6. Роменець В. А. Психологія творчості: Навч. посіб. / В. А. Роменець. – К.: Либідь., 2001. – 286 с.
7. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.
8. Туриніна О. Л. Психологія творчості: Навч. посіб. / О. Л. Туриніна. – К.: МАУП, 2007. – 160 с.
9. Яланська С. П. Психологія творчості: Навч. посіб. / С. П. Яланська. – Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. – 180 с.

Додаткова література

1. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том VI: Психологія обдарованості. – Випуск 15. – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. – 459 с.
2. Аніщук А. Концептуальні засади створення розвивального середовища для становлення мовленнєвої особистості в дошкільному дитинстві / А. Аніщук // Наукові записки НДУ імені М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 5. – С. 14–17.
3. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія / О. Є. Антонова. – Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2005. – 456 с.
4. Барышева Т. А., Жигалов Ю. А. Психолого-педагогические основы развития креативности. – СПб.: СПГУТД, 2006. – 268 с.

5. Барташнікова І. А. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5-6 років: навч. посіб. / І. А Барташнікова, О. О. Барташніков. – Тернопіль: Навчальна книга, 2010. – 64 с.
6. Белавина О. В. Одаренные дети: проблемы диагностики и адаптации // Психологический журнал. – 2010. – Т. 31. – № 1. – С. 41 – 52.
7. Белова Е. С. Одаренность малыша: раскрыть, понять, поддержать / Е. С. Белова. – М.: Флинта, 2004. – 144 с.
8. Біла І. М. Розвиток художнього сприймання у дошкільному віці / І. М. Біла // Практична психологія і соціальна робота. – 2014. – № 1. – С.4–8.
9. Богоявленская Д. Б. Психология творчества в контексте психологии деятельности / Д. Б. Богоявленская // Вопросы психологии. – 2013. – № 3. – С. 101–106.
10. Вороніна К. О. Сучасні теорії творчості / К. О. Вороніна // Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – К: Видавництво «Фенікс», 2012. – Т. XII. Психологія творчості. – Випуск 15. – Частина II. – С. 88–95.
11. Гавреева Г. С. Социально-психологические условия творчества / Г. С. Гавреева // Инновация в образовании. – 2007. – № 4. – С. 93–108.
12. Гончарова Л. А. Основні психологічні підходи до дослідження творчої активності особистості. – Проблеми сучасної психології. – 2014. – Вип. 25. – С. 73–82.
13. Губко О. Ранній вияв поетичних здібностей дитини / О. Губко // Наукові записки Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2007. – Вип. 35. – С. 567–581.
14. Гудима О В. Психологічні особливості впливу сімейного виховання на формування креативності у дітей старшого дошкільного віку / О. В. Гудима // Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка, Л. А. Ануфрієвої. – Кам'янець-Подільській: Аксіома, 2016. – Вип. 34. – С. 80–89.
15. Дерев'янка Л. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку / Л. Дерев'янка // Психолог. – 2007. – № 18 / 19. – С. 11–15. – (Спецвипуск).
16. Дитина у сучасному соціопросторі: Навч. посіб. / Т. О. Піроженко, С. О. Ладивір, К. В. Карасьова [та ін.]; за ред. Т. О. Піроженко. – К.- Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 272 с.

17. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / Наук. ред. Г. В. Беленька, М. А. Машовець. – К.: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 216. – 304 с.
18. Диференціація при здійсненні креативного розвитку дошкільників: досвід, проблеми, перспективи: Матеріали обласної науково-практичної Інтернет-конференції / Черкаський ОПОПП. – Черкаси, 2010. – 226 с.
19. Емоційний розвиток дитини / Упоряд: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. – К.: Мікрос-СВС, 2003. – 112 с.
20. Єрохіна Н. В. Розвиток творчості вихователя у навчально-виховній роботі з дошкільниками / Н. В. Єрохіна // Международный научный журнал. – 2016. – № 7. – С. 45–48.
21. Загородня Л. П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навчальний посібник / Л. П. Загородня. – Суми: Університетська книга, 2010. – 319 с.
22. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
23. Іванченко А. О. Креативність, творчість та обдарованість в ієрархії та порівнянні / А. О. Іванченко // Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць. Серія : Психологічні науки / За ред. С. Д. Максименка та Н. О. Євдокимової. – Миколаїв: МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2011. – Т. 2, Вип. 6. – С. 133 – 138.
24. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік / За ред. Т. О. Піроженко та ін. – Київ: Генеза, 2016. – 88 с.
25. Іщенко Л. В. Проблема формування творчої індивідуальності дітей дошкільного віку в сучасній педагогічній науці / Л. В. Іщенко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2015. – № 5 (36). – С. 9–13.
26. Калмикова Л., Харченко Н. Особливості розуміння дітьми дошкільного віку переносного значення прислів'їв та ідіом. – Психолінгвістика. – 2018. – № 24 (1). – С. 149–182.
27. Калмикова Л., Волженцева І., Харченко Н. Без мотиву не буває цілеспрямованої мовленнєвої активності: своєрідність дитячих монологічних висловлювань. – Психолінгвістика. – 2019. – № 25 (1). – С. 107–146.
28. Каньоса Н. Г. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості дошкільників : навч.-метод. посіб. / Н. Г. Каньоса. – Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2015. – 188 с.

29. Карабаєва І. І. Комплексний підхід у вивченні обдарованих дітей старшого дошкільного віку / І. І. Карабаєва // Обдарована дитина. – 2008. – № 8. – С. 23–28.
30. Карабаєва І. Педагогічна підтримка як механізм розвитку творчого спрямованого фантазування дітей старшого дошкільного віку / І. Карабаєва // Психолого-педагогічний супровід освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі. Дайджест 6. – Запоріжжя, 2008. – С. 174–183.
31. Кардаш І. О. Розвиток творчості дітей дошкільного віку засобами українського фольклору / І. О. Кардаш // Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2015. – № 2 (49). – С. 67 – 71.
32. Клименюк Ю. М. Обдаровані діти, їх виявлення та діагностика / Ю. М. Клименюк // Проблеми освіти: збірник наукових праць. Спецвипуск. – Вінниця-Київ, 2015. – С. 46 – 50.
33. Козырева Н. А. Развитие творческой позиции старших дошкольников в игре с противоречиями / Н. А. Козырева // Вопросы психологии. – 2007. – № 2. – С. 80–91.
34. Колдина Д. М. Нетрадиционное рисование с детьми 6-7 лет. – Страна поделок. – С. 90–93.
35. Комарова Т. С. Детское художественное творчество. Методическое пособие для воспитателей и педагогов / Т. С. Комарова. – М.: Мозаика-Синтез, 2008. – 160 с.
36. Кудрявцев Ф. Феномен детской креативности / Ф. Кудрявцев // Дошк. воспитание. – 2006. – № 5. – С. 71–78.
37. Кульчицька О. І. Діагностика рівня розвитку творчих здібностей / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. – 2007. – № 1. – С. 42–44.
38. Левицька В. Розвиток художньої дитячої творчості в позашкільних навчальних закладах України / В. Левицька // Науковий вісник Львівської національної академії мистецтв. Вип. 22. – Львів: ЛНАМ, 2011. – С. 64 – 73.
39. Лыкова Е. С. Педагогические проблемы развития линии в детском рисунке / Е. С. Лыкова // Вестник Сибирского института бизнеса и информационных технологий. – 2017. – № 1. – С. 87–95.
40. Лоскутова Р. Музыкальная психотерапия как средство эмоционального развития детей дошкольного возраста / Р. Лоскутова // Психолого-педагогічний супровід освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі. Дайджест 6. – Запоріжжя, 2008. – С. 190–196.
41. Любива В. В. Важливість розвитку творчого потенціалу майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу в умовах

- модернізації вищої освіти / В. В. Любива // Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Вип. 22. – Львів: ЛНАМ, 2015. – № 2 (49). – С. 122 – 127.
42. Майтак Т. Вплив сучасної системи освіти на розвиток креативності / Т. Майтак // Психолог. – 2012. – № 19 (499). – С. 34–35.
 43. Методичний посібник до парціальної програми з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей віком від 4 до 6–7 років «Вчимося жити разом» / Т. О. Піроженко, О. Ю. Хартман, К. В. Палієнко, М. В. Павленко. – К.: Алатон, 2016. – 112 с.
 44. Мисан І. Психолінгвістичні особливості розвитку аудіювання фразеологізмів у дітей старшого дошкільного віку. – Психолінгвістика. – 2018. – № 23 (2). – С. 40–50.
 45. Михайлова Л. М., Шульга Л. М. Технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання / Л. М. Михайлова, Л. М. Шульга // Молодий вчений. – 2017. – № 10 (50). – С. 483–487.
 46. Міхалко М. 21 спосіб мислити креативно / М. Міхалко. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2019. – 400 с.
 47. Міхеєва О. І., Чубкова О. В. Творчість вихователя сучасного дошкільного закладу як фактор оптимізації педагогічної діяльності / О. І. Міхеєва, О. В. Чубкова // Молодий вчений. – 2019. – № 10 (74). – С. 73–76.
 48. Міщиха Л. П. Психологія творчості: навч. посібник / Л. П. Міщихаю. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. – 447 с.
 49. Міщиха Л. П. Творчий профіль особистості / Л. П. Міщиха // Психологічні перспективи. – 2016. – Вип. 27. – С. 102–113.
 50. Ніщук Г. М. Чинники успішної соціалізації обдарованих дітей / Г. М. Ніщук // Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2007. – Вип. 35. – С. 596–603.
 51. Новоселецька І. Е. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку в реаліях євроінтеграційних вимірів / І. Е. Новоселецька // Молодий вчений. – 2017. – № 10.2 (50.2). – С. 60–64.
 52. Одерій Л. Є., Роздимаха А. І. Образотворче мистецтво як засіб реалізації художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку / Л. Є. Одерій, А. І. Роздимаха // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 4 (38). – С. 375–383.
 53. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. – К. : Українська академія дитинства, 2017. – 80 с.

54. Павленко В. В. Креативність: сутнісна характеристика поняття / В. В. Павленко // Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал] / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». – Житомир, 2016. – Вип. 11. – С. 120 – 131.
55. Перепадя Д. О. Стимули розвитку обдарованості дітей в Китаї / Д. О. Перепадя // Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Педагогіка, психологія і соціологія». – 2013. – № 1. – С. 1–4.
56. Петрова Т. В. Художественная аппликация как средство развития познавательных и творческих способностей ребенка / Т. В. Петрова // Психолог в детском саду. – 2005. – № 4. – С. 43–56.
57. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку / Т. О. Піроженко. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 136 с.
58. Поддяков А. Н. Развитие интеллекта и креативности детей / А. Н. Поддяков // Вопросы психологии. – 2011. – № 2. – С. 158 – 160.
59. Попова Л. В. Образовательные программы для одаренных детей в странах Европы / Л. В. Попова // Психологическая наука и образование. – 2009. – № 4. – С. 101–114.
60. Портницька Н. Ф. Від наслідування до творчості / Н. Ф. Портницька // Практична психологія і соціальна робота. – 2011. – № 8. – С. 59–68.
61. Порядченко Л. Психолінгвістичні особливості продукування опису в дітей 5-6 річного віку. – Психолінгвістика. – 2018. – № 23 (1). – С. 219–241.
62. Препотенська М. П. Логосфера: бар'єри креативності / М. П. Препотенська // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. Вип. 2. – Київ: НТУУ, 2011. – С. 141 – 145.
63. Присяжнюк Ж. В. Методи і прийоми розвитку креативності дітей дошкільного віку / Ж. В. Присяжнюк // Таврійський Вісник освіти. – 2013. – № 3. – С. 96–101.
64. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 72 с.
65. Разумникова О. М. Влияние индуцированных эмоций на креативность / О. М. Розумнікова // Вопросы психологии. – 2013. – № 2. – С. 93–98.
66. Розвиток креативних здібностей у дітей дошкільного віку / Упор. І. В. Молодушкіна. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 204 с.
67. Романюк І. А. Діагностика як метод моніторингових досліджень професійної компетентності педагогів дошкільного навчального закладу : навч.-метод. Посіб / І. А. Романюк. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД. – 2011. – 156 с.

68. Рубцов В. В. Образование одаренных – государственная проблема / В. В. Рубцов, А. В. Журавлев, А. А. Марголис, Д. В. Ушаков // Психологическая наука и образование. – 2009. – № 4. – С. 5–14.
69. Савенков А. И. Психология детской одаренности / А. И. Савенков. – М.: Генезис, 2010. – 440 с.
70. Северенчук Н. Вплив анімаційних фільмів на розвиток психічних процесів дитини / Н. Северенчук // Психолог. – 2007. – № 16. – С. 17–21.
71. Сезько Т. А. Поступ до креативності / Т. А. Сезько // Обдарована дитина. – 2012. – № 5. – С. 36 – 38.
72. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур; за заг. ред. Г. В. Сухорукової. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.
73. Тейлор К. Особливості дитячого малюнка / К. Тейлор // Практична психологія і соціальна робота. – 2011. – № 8. – С. 29–39.
74. Тихомирова Т. Н. Интеллект и креативность в условиях социальной среды / Т. Н. Тихомирова. – М.: ИП РАН, 2010. – 230 с.
75. Тищук Л. І. Творчість як умова особистісного розвитку і підвищення рівня майстерності педагога дошкільного навчального закладу / Л. І. Тищук // Дитячий садок. – 2005. – № 8. – С. 7–11.
76. Ткаченко Л. І. Креативність і творчість: сучасний контент / Л. І. Ткаченко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. – № 9-10. – С. 32 – 35.
77. Туник Е. Диагностика творческого мышления: креативные тесты / Е. Туник. – М.: Чистые пруды, 2006. – 32 с.
78. Уфимцева С. Особливості творчого розвитку дошкільника і молодшого школяра / С. Уфимцева // Рідна школа. – 2006. – № 2. – С. 65–67.
79. Ухіна В. В. Розвиток творчості старших дошкільників у роботі з різними матеріалами / В. В. Ухіна // Таврійський Вісник освіти. – 2013. – № 3. – С. 238–244.
80. Федотова Т. В. Основні підходи до проблеми розвитку креативності особистості / Т. В. Федотова // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 9. – С. 60 – 65.
81. Холодная М. А. Эволюция интеллектуальной одаренности от детства к взрослости: эффект инверсии развития / М. А. Холодная // Психологический журнал. – 2011. – Т. 32. – № 5. – С. 69 – 77.
82. Чепур О. С. Креативний розвиток дітей дошкільного віку / О. С. Чепур // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 23. Серія : Педагогіка, соціальна робота : [зб. наук. праць]. – Ужгород: УНУ, 2011. – С. 202 – 204.

83. Чорна Л. Вплив сучасного телебачення на внутрішній світ і поведінку дитини / Л. Г. Чорна // Психолог. – 2007. – № 16. – С. 22–26.
84. Чорна Л. Г. Психологічні особливості становлення, розвитку та прояву обдарованості / Л. Г. Чорна // Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2007. – Вип. 35. – С. 610 – 617.
85. Шевчук А. С. Дитяча хореографія. Програма та навчально-методичне забезпечення хореографічної діяльності дітей від 3 до 7 років / А. С. Шевчук. – К.: Шкільний світ, 2008. – 128 с.
86. Шелестова Л. В. Методи діагностики креативності дошкільників у сучасному дошкільному навчальному закладі / Л. В. Шелестова // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. – № 11 (30). – С. 38 – 43.
87. Шрагіна Л. Управління творчою уявою / Л. Шрагіна // Психолог. – 2012. – № 7 (487). – С. 8 – 10.
88. Щербаков Н. Н. Психология детского анекдота / Н. Н. Щербаков // Прикладная психология. – 2000. – № 6. – С. 45–53.
89. Янковчук М. М. Діапазон сприйняття обдарованості: до виховання обдарованих дітей / М. М. Янковчук // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 3. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – С. 80 – 89.
90. Ярощук Л. Г. Креативність як компонент творчого потенціалу особистості майбутнього школяра / Л. Г. Ярощук // Вісник Дніпропетровського університету імені А. Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія. – Дніпро: Університет імені А. Нобеля, 2016. – № 2 (12). – С. 128 – 133.
91. Яценко Т. В. Сучасний стан досліджень проблеми обдарованості дошкільників в Україні / Т. В. Яценко // Проблеми сучасної психології. – 2015. – Вип. 28. – С. 692 – 702.
92. Яценко Т. В. Дитяча психологія з психологією дитячої творчості. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів / Т. В. Яценко. – Кременчук: ПП «Бітарт», 2020. – 42 с.
93. Яцюрик А. О. Вивчення феномена креативності в зарубіжній психології / А. О. Яцюрик // Проблеми сучасної психології. – 2013. – Вип. 20. – С. 807 – 818.

Інформаційні ресурси

1. Венгер Л. А., Венгер А. Л. Вот и вышел человек... [Электронный ресурс] / Л. А. Венгер, А. Л. Венгер. – URL: https://www.koob.ru/wenger_1/man_came (дата звернення: 22.08.2020).
2. Венгер Л. А. Генезис сенсорных способностей [Электронный ресурс] / Л. А. Венгер – URL: https://www.koob.ru/wenger_1/genesis_w (дата звернення: 22.08.2020).
3. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте [Электронный ресурс] / Л. С. Выготский. – URL: https://www.koob.ru/vigodsky_v_1/fantasy_and_creation (дата звернення: 22.08.2020).
4. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности [Электронный ресурс] / Е. П. Ильин. – URL: parksgt.tsu.ru/upload/iblock/aa9/aa9d04efbc67703011c9623eb383db15.pdf (дата звернення: 22.08.2020).
5. Некрасова-Каратеева О. Л. Детское творчество в музее [Электронный ресурс] / О. Л. Некрасова-Каратеева. – URL: https://www.koob.ru/nekrasova_karateyeva (дата звернення: 22.08.2020)
6. Николаева Е. И. Психология детского творчества [Электронный ресурс] / Е. И. Николаева. – URL: www.koob.ru/nikolaeva_e/child_creativity (дата звернення: 22.08.2020).
7. Осорина М. В. Секретный мир детей в пространстве мира взрослых [Электронный ресурс] / М. В. Осорина. – URL: https://www.koob.ru/osorina/secret_world_of_children (дата звернення: 22.08.2020).
8. Яланська С. П. Психологія творчості [Электронный ресурс] / С. П. Яланська. – URL: dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5570/1/Yalanska.pdf (дата звернення: 22.08.2020).

МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ

Діагностика дивергентного мислення (модифікація О. Є. Тунік, Д. Б. Богоявленської, Т. О. Баришевої)

1. Заголовок для твору

Завдання: придумати назву.

Матеріал: художній текст (музичний, художній, літературний твір тощо).

2. Варіанти закінчень

Завдання: скласти декілька варіантів закінчень речення, байки, казки, музичної фрази, поетичного рядка і т.д.

3. Контекст

Завдання: придумати сценарій поведінки персонажа (героя казки) у різноманітних ситуаціях, контекстах.

4. Висновок

Завдання: перерахувати різні наслідки гіпотетичних ситуацій.

Інструкція: «Уяви, що станеться, якщо тварини та пташки зможуть розмовляти на людській мові.

5. Вирази

Завдання: придумати речення з чотирьох слів, у якому кожне слово починається з вказаної букви.

Інструкція: «Придумайте речення з чотирьох слів, в якому слово починається зі вказаної букви (досліджуваному пред'являються надруковані на листку букви). В...Х...Д ...К...»

Приклад: Веселий хлопчик дивиться кінофільм.

Оцінка відбувається в балах за показниками:

– легкість – число запропонованих речень, одне речення – 1 бал;

– гнучкість – число слів, що використовуються один раз, в кожному наступному реченні враховується тільки те слово, яке не вживалось досліджуванним раніше або не наведено у прикладі. Число слів, що використовуються один раз, одне слово – 1 бал.

– осмисленість речень, їх закінченість, правильність граматичної побудови речень (точність);

–оригінальність. Для спрощення підрахунку даних приводиться об'єднаний показник, одне оригінальне речення – 5 балів.

6. Складання зображень

Завдання: намалювати задані об'єкти, користуючись набором фігур

Інструкція: «Намалюйте визначені об'єкти, користуючись набором фігур: круг, прямокутник, трикутник, на півкруг». Кожну фігуру можна використовувати декілька разів, змінювати їх розміри та положення, але не можна додавати інші фігури або лінії.

На тестовому бланку, що складається з чотирьох квадратів, потрібно намалювати: на першому – ОБЛИЧЧЯ, на другому – ДІМ, на третьому – КЛЮУНА, на четвертому – те, що захочеш, назвавши його.

Оцінка. Легкість – гнучкість, де n_1 – число зображених елементів, одна деталь – 0,1 бала; n_2 – число використаних класів фігур, один клас фігур – 1 бал.

Оригінальність: m_1 – число оригінальних малюнків з незвичним використанням елементів, оригінальним їх розміщенням. Один оригінальний малюнок – 5 балів. Один оригінальний елемент – 3 бали.

Вивчення творчої діяльності дітей (на матеріалі творчих задач) (І. М. Біла)

I. Задачі на творче сприймання

1. Кружечки

Матеріал: 2 кружечки з білого цупкого картону.

Інструкція проведення: дитині ставиться запитання: «Як ти думаєш, що це може бути? Назви якомога більше уявних предметів, речей тощо». Дорослий фіксує кількість запропонованих варіантів та їхню оригінальність, враховуючи обмежений час для виконання завдання (1 хв.).

2. Ляпки

Матеріал: ляпки фарбами різних кольорів та форм (6 шт.).

Інструкція проведення: завдання являє собою варіант методу Роршаха. Дітям пропонують розглянути кольорові плями й уявити, що це може бути? (1 хв.).

3. Кривульки

Матеріал: намальована (можливо власно) на аркуші паперу безперервна заплутана лінія-кривулька.

Інструкція проведення: дітям пропонують знайти в цих кривулях образи різних об'єктів і зафарбувати (обвести) їх олівцем різного кольору. Варто звернути увагу дітей, що одна лінія може використовуватись у створенні декількох образів. Такими образами можуть бути різні об'єкти, предмети, явища тощо.

II. Графічні задачі

4. Домалюй фігуру

Завдання обране із серії фігурної батареї тестів, розроблених П. Торренсом, й адаптовано відповідно дошкільного віку. Воно передбачає формотворчу діяльність.

Інструкція проведення: дитині дають аркуш паперу, на якому зображено 10 контурів фігур (кіл, квадратів, трикутників), та кольорові олівці й просять її домалювати до них якісь деталі, оригінально зобразити будь-які знайомі об'єкти. Контур, що є у

цьому разі предметом-стимулом діяльності, є також засобом вивчення та формування навичок образотворчої діяльності. Дітям дається підказка, що можна представити задум у розфарбованому вигляді, а також передбачається введення обмеження часу (5 хв.). Після закінчення роботи уточнюються та підписуються назви зображень.

5. Контур

Матеріал: форми-контури, аркуш паперу, олівець.

Інструкція проведення: перед дитиною кладуть форму-контур півкола (краплі) і пропонують обвести цю форму та, домалювавши до неї деталі, оригінально зобразити будь-які відомі об'єкти. Дається інструкція: «З допомогою контуру, що має форму півкола (краплі), зобрази усі предмети, які схожі на півколо (краплю) або які можна утворити з його допомогою».

Передбачається введення обмеження часу (5 хв.). Після закінчення роботи уточнюються та підписуються назви зображень.

6. Лінії (невербальний тест Е. П. Торренса)

Матеріал: на аркуші паперу зображено 8 пар паралельних ліній, розміщених у два ряди – по 4 пари в кожному. Проміжок між рядами 5,5 см. Довжина ліній – 5,5 см.

Дитині дається інструкція: «Побудуй якомога більше предметів або сюжетних картинок з кожної пари ліній. Ці лінії становитимуть основну частину зображення. Олівцем додай лінії до кожної пари, щоб малюнок був закінчений. Малювати можна між лініями, над ними, навколо них – будь-де. Зобрази якомога більше предметів або картинок. Зроби їх якомога цікавішими. Придумай назву до кожної картинки».

Час виконання завдання – 5 хв.

7. Неіснуюча істота (рослина, машина, будівля майбутнього).

Матеріал: аркуші з альбому, фарби, пензлики, олівці, фломастери.

Інструкція: придумати, намалювати неіснуючу істоту (рослину, машину, будівлю майбутнього), дати їй ім'я (назву), обґрунтувати її важливість, пояснити функції.

III. Задачі на конструювання з плоских форм

8. Танграм.

Матеріал: Танграм – розрізаний на 7 частин квадрат 8x8 см з кольорового картону. У наборі 2 великі, 1 середній і 2 маленькі трикутники, квадрат і паралелограм. На білих стандартних аркушах паперу дітям із цих частин пропонують скласти аплікацію за задумом.

Час виконання завдання становить 1 хв.

Інструкція: «Склади з цих частин зображення, наклеї його на папір, назви свою аплікацію». Конструюючи зображення, дитина може зробити одне складне зображення з усіх частин або кілька простих – з двох-трьох частин у кожному. Найбільш творчим виконанням завдання вважається повне використання усіх частин.

9. Мозаїка з паличок.

Інструкція проведення. Вихователь роздає дітям лічильні палички і пропонує викласти з них зображення предмета за власною уявою. Час виконання – 1 хв.

10. Мозаїка (з гальки, насіння).

Інструкція проведення. Дітям пропонують викласти зображення з елементів мозаїки різного кольору (з плоских камінців, різних насінин), об'єднавши їх спільним сюжетом.

11. Геометричний конструктор.

Матеріали: картонні геометричні фігури (квадрати, трикутники, круги, прямокутники), різні за розміром та кольором.

Інструкція проведення. З наявного набору скласти площинні зображення за задумом. Час виконання – 5 хв.

12. Сюжет.

Матеріал: засушене листя, стебла рослин, альбомний аркуш.

Інструкція: «Склади сюжетне зображення із сухих листків з різних дерев. Дай назву композиції».

Після виконання завдання отримане зображення наклеюють на папір.

На відміну від малюнка, де дитині надається повна свобода у виборі форм втілення задуму, у завданні «Сюжет» вибір форм зображення обмежений, оскільки вони задані природою. Тому це досить складне завдання. Щоб виконати його умову, діти повинні мати певний рівень розвитку зорової уяви, синтетичного мислення, рухливості внутрішніх зорових образів, усього, що є передумовою творчих мисленнєвих тенденцій.

IV. Задачі на конструювання з об'ємних форм

13. Уявні предмети.

Матеріали: паперові прямокутники (круги, квадрати), олівці, фломастери.

Дітям пропонують геометричну фігуру – квадрат (круг, прямокутник). Просять скласти (скрутити) цю фігуру таким чином, щоб отримати будь-які предмети. Для більшої варіативності образів додатково пропонують набори деталей, різних за кольором, формою, розміром.

Інструкція: «Подумайте, що можна зробити з прямокутника (круга, квадрата). Його можна згинати, домальовувати різні деталі, розфарбовувати.

14. Об'ємна скульптура.

Матеріал: циліндр (конус, куб), паперові деталі для оформлення, клей, пензлі, олівці, фломастери.

Інструкція проведення. Діти конструюють різні предмети з готових об'ємних форм, зокрема циліндра (конуса, куба) і т. ін. Конструкції доповнюють різними паперовими деталями. Вироби мають відрізнятися оригінальністю, виразністю, естетичністю.

15. Сірникові коробочки.

Матеріали: сірникові коробочки.

Інструкція проведення. Експериментатор звертає увагу дітей на коробочки, просить пофантазувати і сказати, що з них можна зробити. Діти складають різні предмети із коробочок, згодом використовуючи їх у сюжетно-рольових іграх.

Час виконання – 3 хв.

16. Конструювання з природного матеріалу.

Завдання: використовуючи різні природні матеріали (шишки, каштани, жолуді, черепашки, яєчну або горіхову шкаралупу, насіння плодів, мох, пір'я тощо), створити образ-конструкцію за задумом упродовж відведеного для роботи часу (5 хв.)

17. Подарунки.

Матеріал: залишковий матеріал – клаптики хутра, пір'я, коркові пробки, поролон, дріт, пластикові стаканчики, пляшки, канцелярське приладдя тощо.

Інструкція проведення. Дітям пропонують розглянути наданий матеріал і виготовити з нього сувеніри, які можна буде дарувати батькам, друзям, знайомим.

Час виконання – 5 хв.

18. Вироби з піску.

Матеріали: пісок, вода, лопатки, форми, відра.

Інструкція проведення. Дорослий розповідає дітям про властивості піску, пропонує кожному виступити в ролі скульптора – творця виробів з піску на ділянці дитячого садка. Обговорюються правила роботи з піском, уточнюються задуми. Під час роботи дітям нагадують, що для більшої міцності споруд пісок час від часу треба зволожувати.

V. Евристичні задачки

1. Скоро Новий рік, а ялинкові новорічні іграшки загубилися. Чим можна прикрасити ялинку?

2. Уяви себе майстром «золоті-руки». Що ти виготовиш зі скла (дерева, пластмаси)?

3. Які способи використання газети ти можеш придумати, крім її читання? Що з неї можна зробити?

4. Якщо нема снігу, як можна кататися на санчатах?

5. Як можна використати олівець, книгу (горіх)?

6. Придумайте, що можна зробити зі снігу (паперу, картоплі)?

7. Склади меню з наявних продуктів (огірок, морква, картопля, сметана, м'ясо, капуста, помідор, вишня).

8. Чим можна розкочати тісто, якщо нема качалки.

9. В сосновому лісі жив лісник. Коли йому було сумно, він збирав шишки. Й назбирав їх так багато, що ними можна було заповнити весь залізничний вагон. Що з ними робити, лісник не знав. Як би ти їх використав?

10. Як створити вітер, якщо на вулиці спека?

11. Якщо електрику вимкнуть, з допомогою якого предмета можна освітити кімнату?

12. Зайчиха вирішила влаштувати свято на честь дня народження своєї дочки й задумала спекти печиво різної форми. Вона обійшла всі магазини, але формочок для печива не знайшла. Що може використати Зайчиха для виготовлення печива різної форми?

13. Левенятко захотіло почастивати свою подружку Мавпочку бананами. Але як йому їх дістати, якщо вони висять аж на самій верхівці дерева?

14. «День народження гномика» (автори В. Т. Кудрявцев, Г. К. Уразалієва). Перед дитиною у довільній формі розкладені предмети: шнурочок, маленький іграшковий літачок, хусточка, грудка пластиліну, невелика трубочка, мильниця з милом.

Експериментатор розповідає історію: «В одній кімнаті жили два веселі гномики: один – унизу, на підлозі, а другий – на верхній полиці великої книжкової шафи. Разом погратися вони не могли – занадто велика відстань їх розділяла. У день свого народження гномик, що жив на книжковій шафі, вирішив запросити на свято друга. Але як тому дістатися нагору? Можливо, йому допоможуть речі, які у нас є? Як їх можна використати, щоб гном потрапив на верхню полицю книжкової шафи? Які б з них ти вибрав?»

Обробка даних

Критеріями оцінювання виконання завдань виступають:

1) *продуктивність* (легкість) – фактор, що характеризує швидкість мисленневих дій і визначається загальним числом відповідей, ідей (задумів) виготовлення творчих конструкцій.

За кожний образ, що відповідає завданню, дитина отримує 1 бал, а загальна оцінка за виконання завдання дорівнює кількості задумів. Для того, щоб можна було визначити індивідуальні відмінності продуктивності виконання дитиною завдання, вираховується відносний ранг виконання завдання.

На підставі отриманих даних (орієнтуючись на \bar{X} серед.) можна визначити, наскільки та чи інша дитина перевищує середні показники, чи, навпаки, якщо показники виконання методики нижчі середнього бала, це свідчить про недостатній рівень розвитку мислення, розуміння, вміння формувати задум та втілювати його.

2) *оригінальність* – характеризує своєрідність мисленневих дій, незвичність підходу до проблеми і визначається числом задумів, що рідко пропонуються, незвичним використанням елементів, оригінальністю структури образу.

Оригінальність виробів, визначається через зворотно-пропорційний показник частоти повторюваності образів. При цьому виділяються стереотипні, оригінальні та особливо оригінальні задуми.

3) *варіативність* – частота використання стратегіальних тенденцій мислення (вміння шукати аналоги, комбінувати, реконструювати образи), що відображає творчий пошук.

Аналіз творчих тенденцій продуктивної діяльності дошкільників включає також оцінку здатності дітей до цілеспрямованого пошуку аналогів, комбінування, реконструювання. Аналогії оцінюються як близькі, коли аналогія передбачає порівняння об'єктів одного типу, одного класу, віддалені – порівняння різних предметів, досить віддалені – порівняння зовсім різних предметів.

Для дослідження здатності дітей до пошуку різних видів аналогій визначається також середня кількість продукованих аналогів різного виду за певною формулою.

Оцінюючи здібність до комбінування, аналізується складність образів-конструкцій, орієнтовний принцип їх побудови (структурний, функціональний, структурно-функціональний). При цьому рівень розвитку стратегіальних тенденцій комбінування визначається за наявністю значимих деталей, що доповнюють основну. Оцінюється кожна деталь образу, предмета, що не повторюється.

Для дослідження й аналізу здатності дітей до комбінуючих дій аналогічно визначається середня кількість випадків комбінування.

Наявність творчого пошуку нових варіантів задуму, відмінних від існуючих, іноді нереальних (наприклад, істоти, приладу), свідчить про реконструюючі тенденції мислення дітей.

Варто зазначити, що дії реконструюючого характеру є найбільш творчими й передбачають використання наявного матеріалу у принципово новій функції, пошук фантастичних варіантів образів, конструкцій.

Здібність дітей до реконструкції визначається за аналогічною формулою.

4) *гнучкість* – відображає здатність пропонувати різноманітні ідеї, переходити від одного аспекту проблеми до інших, використовуючи різноманітні стратегії розв'язування.

Цей показник визначається кількістю різних категорій задумів (світ природи, тваринний світ, людина, техніка тощо). Для визначення категорій можуть використовуватися як самі образи, так і їх назви. Якщо частота застосування категорій по виборці складає один раз, то рівень прояву гнучкості – високий, якщо два – чотири рази, то – середній, а якщо п'ять і більше разів, то – низький.

Розвиток мисленнєвої діяльності дітей, їх творчої продуктивної діяльності дозволяє оцінити орієнтовну ієрархічну послідовність

становлення творчої діяльності дошкільників: від простого, репродуктивного, продуктивного до творчого рівня.

Перший рівень – простий. Дошкільники, що відносяться до цього рівня, проявляють частіше пасивність та недбалість у виконанні завдання. Їх розуміння завдання неправильне або взагалі відсутнє. Пошукові дії характеризуються спонтанністю та хаотичністю. Серед мисленневих дій переважає прийом випадкових дій та підстановок. Готові витвори здебільшого схематичні, без деталей.

Другий рівень – репродуктивний. Ця група дошкільників демонструє часткове, поверхове розуміння творчого завдання. Діти не володіють достатньою саморегуляцією розуміння та навичками планування практичної діяльності. Під час виконання творчих завдань переважають дії наслідування, аналогізування. У їх творчих доробках здебільшого близькі та стереотипні аналогії. Це свідчить про початок зародження у діяльності дошкільників творчих тенденцій.

Третій рівень – продуктивний. Відзначається перевагою у задумах дошкільників мисленневих тенденцій аналогізування. При цьому поширеними є віддалені аналоги (вони виникають при порівнянні різних предметів). Об'єкти зображуються з невеликою кількістю різноманітних деталей, здебільшого за принципом структурного комбінування. Твори цих дітей переважно є оригінальними, повторюються у вибірці лише декілька разів і визначають в цілому посередній рівень розвитку творчої діяльності дітей.

Четвертий – творчий. Діти здатні зосереджуватись на завданні, адекватно розуміти його зміст, їм характерний високий рівень розуміння. Вони самостійно, з легкістю продукують образи, здебільшого складні, створені за принципом структурного, функціонального, структурно-функціонального комбінування. Інколи пропоновані об'єкти використовуються в принципово новій функції, фантастичній, або ж містять нереальні елементи. Виготовлені предмети характеризуються естетичністю та включеністю у певний сюжет. Більшість задумів дошкільників, особливо оригінальні, не трапляються у вибірці та є суб'єктивно оригінальними для самої дитини. На цьому етапі схильність до дій аналогізування, комбінування, реконструювання набуває ґрунтовності та передбачає у перспективі формування стійких стратегіальних тенденцій мисленневої діяльності, навичок творчого мислення.

РОЗВИТОК ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ

Організація розвивального середовища для дитини (за О. Білою)

Молодший дошкільний вік

Художньо-естетичний центр

- Сенсорний столик з предметами різних характеристик (що розвивають всі сенсорні відчуття – зору, смаку, слуху, тактильні).
- Зображувальна творчість:
 - матеріали для пальчикового живопису (гуаш, серветки, піддони);
 - предмети для тонування паперу (поролонові губки, зубні щітки, соломинки);
 - матеріали для друку (печатки із овочів, сюжетні предмети, фактурні тканини, ватяні т.п.);
 - папір (різного формату та кольору);
 - олівці, крейда, маркери, гуаш, темпера, пензлики.
- Ліпка:
 - кольорове солене тісто;
 - глина або глиняна маса;
 - пластилін;
 - стеки, печатки;
 - природний матеріал (насіння, жолуді, шишки, палички), бусини.
- Паперова пластика, аплікація і колаж
 - папір різних кольорів, розмірів і фактур;
 - ножиці, клей;
 - перевідні картинки;
 - залишковий матеріал, фольга, декоративні елементи.

- Дидактичні ігри:
 - знаходження у обрисах різноманітних матеріалів певних образів;
 - домальовування деталей образів;
 - викладання предметів (образів) із запропонованих елементів, матеріалів.

Музично-театральний центр

- музичні інструменти (піаніно, акордеон) для розвитку пісенної творчості;
- барабани, бубен, брязкальця, ложки і т.п. для розвитку ритмічного сприймання;
- елементи костюмів, хусточки, вінки, стрічки, султанчики для розвитку виконавчої танцювальної творчості;
- різні види театрів – настільний (театр іграшок, театр картинок), стендовий (стендкнижка, фланелеграф), пальчиковий, ляльковий, театр рукавичок та ін.;
- матеріали до дидактичних ігор (реквізит, декорації, фонограми музичних творів тощо).

Центр конструювання

- планшети, обтягнуті однотонною тканиною;
- геометричні фігури (плоскі та об'ємні) різної фактури, кольору, розміру;
- іграшки для обігрування сюжетів побудов;
- схеми будов; об'ємні моделі конструкцій;
- фотозразки будов, моделей для створення самостійних конструкцій;
- ілюстрації будівель, транспорту;
- конструктори різних видів;
- дидактичні ігри («Збери будівлю», «Що змінилось?» і т.п.).
- природний та залишковий матеріал безпечних характеристик (мушлі, камінці, шишки).

Старший дошкільний вік

Художньо-естетичний центр

- Матеріали для розвитку художньої творчості:
 - олівці, крейда, маркери, гуаш, темпера, акварель, пензлики;
 - папір (різного формату та кольору);
 - предмети для тонування паперу та створення плям (гуаш, поролонові губки, зубні щітки, соломинки, поролонові та хутряні валики тощо);
 - для отримання незвичного шару фарби: марля, папір, матеріали різноманітної фактури, поліетилен тощо;
 - матеріали для друку (печатки із овочів, сюжетних предметів, фактурні тканини, ватяні палички);
 - матеріали для малювання на прозорих поверхнях (оргскло, вітражні фарби);
 - малювання сипучим матеріалом (пісок, мілкі крупи, морська сіль);
 - воскова графіка (свічки, фарби).

- Моделювання та ліпка:
 - Глина, пластилін;
 - стеки, печатки;
 - природний, залишковий матеріал як елементи об'ємної ліпки (фактурна тканина, рогожка, бісер, насіння і т.п.).

- Паперова пластика, аплікація і колаж:
 - папір різних кольорів, розмірів і фактур;
 - вирізки із журналів та газет;
 - кольорова самоклеюча плівка, картонний одноразовий посуд;
 - ножиці, клей;
 - залишковий матеріал;
 - фольга, декоративні елементи.

- Дидактичні ігри:
 - створення, моделювання з шаблонів різноманітної форми певних образів;
 - домальовування деталей образів, створення свого сюжету;
 - виготовлення та зображення композиції, сюжету (колективного) за задумом.

Музично-театральний центр

- диски із записами класичної музики;
музичні інструменти (піаніно, акордеон) для розвитку пісенної творчості;
- ударно-шумові інструменти із залишкового матеріалу (розчіски, шурхотливий папір, поліетилен, баночки, відерця, дзвіночки, кришки від пляшок тощо);
- румба, бубонці, рубель, металофон, ксилофон;
- елементи костюмів, платочки, вінки, стрічки, султанчики для розвитку виконавчої танцювальної творчості;
- різні види театрів – настільний (театр іграшок, театр картинок), стендові (стендкнижка, тіньовий, фланелеграф), пальчиковий, ляльковий (театр Петрушок, маріонеток, естрадної ляльки), театр-пуф, театр рукавичок, театр коробок, магнітний театр;
- матеріали до дидактичних ігор (реквізит, декорації, фонограми музичних творів тощо).

Центр конструювання

- іграшки для обігравання сюжетів побудов; об'ємні схеми будов, конструкцій;
- фотоілюстрації будівель, об'єктів;
- схеми-розгортки будівель;
- планшети-фланелеграфи для розвитку вміння викладати плоскі фігури, видозмінювати їх;
- геометричні фігури (плоскі та об'ємні) різної фактури, кольору, розміру;
- конструктори різних видів (до 10 варіантів);
- дидактичні ігри («Танграм», «Колумбове яйце», «Піфагор», «Головоломка», «Добудуй» і т.п.);
- природний матеріал (шишки, жолуді, мушлі, каштани, насіння тощо);
- залишковий матеріал (поролон, пробки, дрiт, пластиковий посуд, клаптики тканини тощо).

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

ДЕРЕВ'ЯНКО
Светлана Петрівна

ПСИХОЛОГІЯ
ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ

*Навчально-методичні рекомендації
до курсу «Психологія дитячої творчості»
для студентів вищих навчальних закладів
спеціальності «Дошкільна освіта»*

Технічний редактор *О. Клімова*

**Комп'ютерна верстка
та макетування** *О. Клімова*

Комп'ютерний набір *С. Дерев'янку*

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 23743-13583 ПР від 06.02.2019 р.*

Підписано до друку 27.10.2019 р. Формат 60 x 84 1/16.
Папір офсетний. Друк на різнографі.
Ум. друк. арк. 4,42. Обл.-вид. арк. 3,02.
Наклад 50 прим. Зам. № 906.
Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т.Г. Шевченка.
14013, вул. Гетьмана Полуботка, 53, к. 208.
Тел. 65-17-99.
nuchk.tipograf@gmail.com

